

XRİSTIAN DEMOKRATİK XALQ PARTİYASI MOLDOVAYA QARŞI

(Ərizə № 28793/02)

MƏHKƏMƏ QƏRARI

Strasburq

14 fevral 2006-cı il

Xristian Demokratik Partiyası Moldovaya qarşı məhkəmə işində,

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (Dördüncü Seksiya),

hakimlər:

Ser Nikolas Bratsa (*Nicolas Bratza*), *Sədr*,

Cənab X.Kasadevall (*J.Casadevall*),

Cənab M.Pelonpyaa (*M.Pellonpää*),

Cənab R.Maruste (*R.Maruste*),

Cənab S.Pavlovski (*S.Pavlovski*),

Cənab J.Borreco Borreco (*J.Borreco Borreco*),

Cənab Y.Şikuta (*J.Šikuta*)

və *Seksiyanın katibi* Cənab M.O'Boylan (*M.O'Boyle*) ibarət tərkibdə Palatada iclas keçirərək,

24 yanvar 2006-cı ildə qapalı müşavirə keçirərək,

həmin tarixdə qəbul edilmiş aşağıdakı qərarı elan edir

PROSEDUR

1. İş İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının ("Konvensiya") 34-cü maddəsinə əsasən Xristian Demokratik Xalq Partiyası ("ərizəçi") tərəfindən 8 iyul 2002-ci ildə Məhkəməyə təqdim edilmiş Moldova Respublikasına qarşı ərizə (№ 28793/02) əsasında başlanmışdır.

2. Ərizəçini Kişinyovda vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olan Cənab Vitali Naqaçevski və Cənab Vladislav Qribinsa təmsil etmişlər. Moldova Hökumətini ("Hökumət") onun nümayəndəsi Cənab Vitali Parloq təmsil etmişdir.

3. Ərizəçi konkret olaraq iddia etmişdir ki, icazəsiz toplantılar təşkil etdiyinə görə ona tətbiq edilmiş sanksiyalar nəticəsində onun toplaşmaq azadlığı hüququ pozulmuşdur.

4. Ərizə Məhkəmənin Dördüncü Seksiyasının icraatına verilmişdir (Məhkəmə Reqlamentinin 52-ci Qaydasının 1-ci bəndi). 26-cı Qaydanın 1-ci bəndinə uyğun olaraq həmin Seksiyanın tərkibində işə baxacaq Palata təşkil edilmişdir (Konvensiyanın 27-ci maddəsinin 1-ci bəndi).

5. 1 noyabr 2004-cü ildə Məhkəmə öz Seksiyalarının tərkibində dəyişikliklər etmişdir (25-ci Qaydanın 1-ci bəndi). Bu iş yenidən təşkil edilmiş Dördüncü Seksiyaya həvalə olunmuşdur (52-ci Qaydanın 1-ci bəndi).

6. 22 mart 2005-ci il tarixli qərarı ilə Məhkəmə ərizəni qəbul olunan elan etmişdir.

7. Ərizəçi və Hökumət işin mahiyyəti üzrə yazılı izahatlarını təqdim etmişlər (59-cu Qaydanın 1-ci bəndi). Palata tərəflərlə məsləhətləşdikdən sonra qərara almışdır ki,

işin mahiyyəti üzrə şifahi dinləmə keçirməyə ehtiyac yoxdur (59-cu Qaydanın 3-cü bəndi).

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

8. Ərizəçi, Xristian Demokratik Xalq Partiyası (XDXP), Moldova Respublikasında parlamentdə yer almış siyasi partiyadır, araşdırılan hadisələr baş verən zaman o, müxalifətdə idi.

1. İşin qaldırılmasına səbəb olmuş hallar

9. 2001-ci ilin sonlarında Moldova Hökuməti məktəblərdə yaşı yeddi və yeddidən artıq olan uşaqlar üçün rus dilinin öyrənilməsini məcburi etmək barədə niyyətini ictimaiyyətə elan etdi.

10. Bu təşəbbüs müxalifətin güclü tənqidinə səbəb oldu və qızgın ictimai debatlar doğurdu.

11. 26 dekabr 2001-ci ildə XDXP-nin parlament qrupu Kişinyov Bələdiyyə Şurasına məlumat verdi ki, 9 yanvar 2002-ci ildə Böyük Milli Məclis Meydanında, hökumət binasının qarşısında seçiciləri ilə görüş keçirmək niyyətindədir. O, bildirdi ki, seçicilərlə görüş məktəblərdə rus dilinin məcburi tədrisi ilə əlaqədar olacaqdır. O, Parlament üzvlərinin statusu haqqında Qanunun 22-ci maddəsinə istinad etdi (aşağıda 35-ci bəndə bax), XDXP-nin bildirdiyinə görə həmin Qanun parlament üzvlərinin öz seçiciləri ilə görüş keçirmək üçün qabaqcadan icazə almasını tələb etmir.

2. Bələdiyyə Şurasının qərarları

12. 3 yanvar 2002-ci il tarixli qərarı ilə Bələdiyyə Şurası 9 yanvar 2002-ci ildə keçirilməli olan toplantını Toplantılar haqqında Qanunun 5, 8, 12 və 13-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş “nümayiş” kimi tövsif etdi (aşağıda 36-cı bəndə bax) və XDXP-nin parlament qrupunun həmin görüşü Milli Opera Meydanında keçirməsinə icazə verdi. O, görüşün keçiriləcəyi yerin dəyişdirilməsini heç nə ilə əsaslandırmadı.

13. Bundan sonra 23 yanvar 2002-ci ildə Bələdiyyə Şurası Ədliyyə Nazirliyinə məktub ünvanlayaraq məlumat verdi ki, Parlament üzvlərinin statusu haqqında Qanunun müddəaları ilə Toplantılar haqqında Qanunun müddəaları arasında uyğunsuzluq var və o, hansı qanunu tətbiq edəcəyini bilmir. Bələdiyyə Şurası digər məsələlərə yanaşı bildirirdi ki, bir sıra nüfuzlu hüquqşünaslar Parlament üzvlərinin statusu haqqında Qanunun 22-ci və 23-cü maddələrinin müddəalarına uyğun olaraq XDXP-nin qabaqcadan icazə almadan Böyük Milli Məclis Meydanında seçiciləri ilə görüş keçirmək hüququna malik olduğu barədə fikri dəstəkləmişlər. Bələdiyyə Şurası bu məsələ ilə bağlı Ombudsmanın rəyindən sitat gətirirdi, Ombudsman hesab edirdi ki, Parlament üzvlərinin statusu haqqında Qanunun 23-cü maddəsində parlament üzvlərinin qanunun pozulmasına qarşı müdafiə vasitəsi kimi dərhal tədbir görülməsi tələblərini irəli sürmək hüququna malik olduqları bəyan edildiyinə görə, XDXP-dən olan parlament üzvləri rus dili dərslərinin məcburi tətbiqi ilə bağlı iddia edilən pozuntulara son qoyulması üçün hökumət binası qarşısında tələblərini irəli sürə bilərdilər, çünki Təhsil Nazirliyi də həmin binada yerləşir. Müvafiq surətdə,

Bələdiyyə Şurası Ədliyyə Nazirliyindən xahiş etdi ki, sözügedən qanunvericiliyin rəsmi şərhı üçün parlamentə müraciət etsin.

14. 26 yanvar 2002-ci ildə Bələdiyyə Şurası qərar qəbul etdi, orada, digər məsələlərlə yanaşı, deyilirdi:

“XDXP tərəfindən təşkil edilən nümayişlərlə bağlı daxili qanunvericiliyin müddələrinin və hüquqşünas ekspertlərin rəylərinin bir-birinə zidd olduğunu və mümkün qərarın predmetinin və nəticələrinin əhəmiyyətli dərəcədə ictimai təsirə malik olacağını nəzərə alaraq, Bələdiyyə Şurası rəsmən Ədliyyə Nazirliyindən xahiş edir ki, müvafiq qanunvericiliyin rəsmi və təcili şərhı üçün parlamentə müraciət etsin. ... Bu qərar vasitəsilə Bələdiyyə Şurasının 3 yanvar 2002-ci il tarixli qərarı parlament öz rəsmi şərhini verənədək dayandırılсын”.

3. XDXP-dən olan parlament üzvlərinin keçirdiyi toplantılar

15. Bu arada 9 yanvar 2002-ci ildə XDXP-nin parlament qrupu Böyük Milli Məclis Meydanında hökumətin iqamətgahı qarşısında toplantı keçirdi. O, həmçinin 11, 13, 15, 16 və 17 yanvar 2002-ci ildə toplantılar keçirdi. XDXP Bələdiyyə Şurasına hər bir toplantı barəsində qabaqcadan məlumat vermiş, lakin Toplantılar haqqında Qanuna müvafiq olaraq icazə almamışdı.

4. Ədliyyə Nazirliyinin xəbərdarlıq məktubu və XDXP-nin cavabı

16. 14 yanvar 2002-ci ildə Ədliyyə Nazirliyi Partiyalar və digər ictimai-siyasi təşkilatlar haqqında Qanunun 27-ci maddəsinə uyğun olaraq (aşağıda 37-ci bəndə bax) XDXP-yə rəsmi xəbərdarlıq etdi. Xəbərdarlıq məktubunda digər məsələlərlə yanaşı bildirilirdi ki, Bələdiyyə Şurasının qərarına əsasən yalnız 9 yanvar 2002-ci ildə Milli Opera Meydanında nümayiş keçirməyə icazə verildiyinə baxmayaraq, XDXP 9, 10, 11 və 13 yanvar 2002-ci ildə Böyük Milli Məclis Meydanında nümayişlər təşkil etməklə Toplantılar haqqında Qanunun 6-cı maddəsinin müddələrinə pozub. Ədliyyə Nazirliyi aksiyaları dərhal dayandırmağa çağırırdı, onun fikrincə, onlar qanunsuz və konstitusiyaya zidd idi, Ədliyyə Nazirliyi iddia edirdi ki, bu aksiyalar Parlament üzvlərinin statusu haqqında Qanunda nəzərdə tutulmuş seçicilərlə görüşlər deyil, Toplantılar haqqında Qanunun tətbiq dairəsinə düşən nümayişlərdir. Xəbərdarlıq məktubunda XDXP-nin üç gün ərzində yazılı izahat verməsi tələb edilir və bildirilirdi ki, bu xəbərdarlığa əməl etməyəcəyi təqdirdə Nazirlik Partiyalar və digər ictimai-siyasi təşkilatlar haqqında Qanunun 29-cu maddəsinə uyğun olaraq (aşağıda 37-ci bəndə bax) partiyanın fəaliyyətinə müvəqqəti qadağa (*suspendarea activității*) qoya bilər.

17. 17 yanvar 2002-ci ildə XDXP-nin sədri Ədliyyə Nazirliyinə məktub yazaraq bildirdi ki, toplantılar XDXP tərəfindən deyil, onun parlament qrupunun üzvləri tərəfindən təşkil edilib və buna görə də toplantılar üçün partiya deyil, həmin üzvlər cavabdehdir. O, həmçinin Parlament üzvlərinin statusu haqqında Qanunun 22-ci maddəsinə istinadən iddia etdi ki, bu qanun parlament üzvləri ilə seçicilər arasındakı görüşlərə tətbiq edilən olduqca konkret qanundur, halbuki Toplantılar haqqında Qanun ümumi xarakterlidir. O, sonda bildirdi ki, partiyanı onun fəaliyyətinə qadağa qoymaqla təhdid etmək müxalifəti əzmək üçün Kommunist Partiyası tərəfindən görülən siyasi tədbirə bərabərdir.

5. XDXP-nin fəaliyyətinə müvəqqəti qadağa qoyulması

18. 18 yanvar 2002-ci ildə Ədliyyə Nazirliyi Partiyalar və digər ictimai-siyasi təşkilatlar haqqında Qanunun 29-cu maddəsinə uyğun olaraq XDXP-nin fəaliyyətinə bir aylıq qadağa qoyan qərar çıxardı

19. Bu tədbirin tətbiqi onunla əsaslandırıldı ki, XDXP 9, 10, 11, 13, 15, 16 və 17 yanvar 2002-ci ildə icazəsiz nümayişlər təşkil etmişdi.

20. Ədliyyə Nazirliyi XDXP sədrinin belə bir arqumentini rədd etdi ki, toplantılara görə partiya məsuliyyət daşıya bilməz. O, digər məsələlərlə yanaşı bildirdi ki, yuxarıda göstərilən tarixlərdə XDXP-nin təşkil etdiyi toplantılar əslində nümayiş və yürüşlər idi ki, bunlar XDXP-nin iddia etdiyi kimi Parlament üzvlərinin statusu haqqında Qanunun tətbiq dairəsinə deyil, Toplantılar haqqında Qanunun tətbiq dairəsinə düşür.

21. Qərara əsasən, XDXP nümayişlərin təşkili üçün Bələdiyyə Şurasından qabaqcadan icazə almamaqla və ictimai yolları kəsməklə Toplantılar haqqında Qanunun 5, 6, 7, 8, 9 və 11-ci maddələrinin müddəalarını pozmuşdu.

22. XDXP-nin nümayişlərində yetkinlik yaşına çatmayan şəxslərin iştirakı Uşaq hüquqları haqqında Beynəlxalq Konvensiyanın 15-ci maddəsinə (aşağıda 38-ci bəndə bax), Uşaqların müdafiəsi haqqında Qanunun 13-cü maddəsinin 3-cü bəndini (aşağıda 39-cu bəndə bax) və Təhsil haqqında Qanunun 56-cı maddəsinin “g” bəndini (aşağıda 40-cı bəndə bax) pozmuşdu.

23. XDXP-nin aksiyaları həmçinin Partiyalar və digər ictimai-siyasi təşkilatlar haqqında Qanunun 27-ci və 29-cu maddələrini (aşağıda 37-ci bəndə bax), Parlament üzvlərinin statusu haqqında Qanunun 15-ci maddəsinin 1-ci və 2-ci bəndlərini (aşağıda 35-ci bəndə bax) və Konstitusiyanın 32-ci maddəsinə (aşağıda 34-cü bəndə bax) pozmuşdu. “Kommunist olmaqdan əl çəkməyi üstün tuturam” kimi şüarlardan istifadə edilməsi ictimai zorakılığa çağırış kimi, habelə konstitusiyaya və hüquq qaydasının əsaslarını sarsıdan akt şərh oluna bilərdi.

6. Partiyanın fəaliyyətinə qoyulan qadağa ilə bağlı icraat və qadağanın götürülməsi

24. 24 yanvar 2002-ci ildə XDXP Ədliyyə Nazirliyinin qərarından şikayət etdi və digər məsələlərlə yanaşı iddia etdi ki, keçirilmiş toplantılar Toplantılar haqqında Qanunun tətbiq dairəsinə düşən toplantılar deyil, Parlament üzvlərinin statusu haqqında Qanunda nəzərdə tutulmuş seçicilərlə görüşlər idi.

25. 8 fevral 2002-ci ildə Ədliyyə Nazirliyi XDXP-nin fəaliyyətinə qoyulmuş müvəqqəti qadağanı aradan qaldıran qərar çıxardı. O, vurğuladı ki, XDXP 18 yanvar 2002-ci il tarixli qərarla sadalanan bütün qanunları pozmuşdu və müvəqqəti qadağa zəruri və əsaslı idi. Lakin Avropa Şurası Baş katibinin Konvensiyanın 52-ci maddəsinə uyğun olaraq verdiyi sorğudan sonra və qarşıdan gələn yerli seçkiləri nəzərə alaraq XDXP-nin öz fəaliyyətini bərpa etməsinə icazə verildi. Bununla belə, 8 fevral 2002-ci il tarixli qərar 18 yanvar 2002-ci il tarixli qərarı ləğv etmədi.

26. 7 mart 2002-ci ildə Apellyasiya Məhkəməsi Ədliyyə Nazirliyinin xeyrinə qərar çıxararaq bildirdi ki, 18 yanvar 2002-ci il tarixli qərar qanuni idi. O, XDXP-nin belə bir arqumentini rədd etdi ki, partiya öz üzvlərinin, yəni özünün parlament qrupunun hərəkətlərinə görə məsuliyyət daşıya bilməz. O, müəyyən etdi ki, XDXP-nin təşkil etdiyi toplantılar əslində seçicilərlə görüşlər deyil, Toplaşmaq haqqında Qanunun tətbiq dairəsinə düşən nümayişlər, mitinqlər və yürüşlər idi. Hətta bu toplantıların seçicilərlə görüş məqsədi ilə keçirildiyini fərz etsək belə, onlar tədricən nümayiş xarakteri almışdı və müvafiq surətdə, XDXP onları təşkil etmək üçün icazə almalı idi. O, həmçinin bildirdi ki, nümayişlər nəticəsində ictimai nəqliyyat şirkəti

12.133 Moldova leyı (MDL) məbləğində itkilərə məruz qalıb (həmin vaxt bu məbləğ 1.050 avronun ekvivalenti idi). Nümayişdə yetkinlik yaşına çatmayan şəxslərin iştirakı Uşaq hüquqları haqqında Beynəlxalq Konvensiyanı, Uşaqların müdafiəsi haqqında Qanunu və Təhsil haqqında Qanunu pozmuşdu.

27. XDXP bu qərardan Ali Məhkəməyə şikayət verdi və digər normalarla yanaşı, Konvensiyanın 10-cu və 11-ci maddələrinə istinad etdi.

28. 17 may 2002-ci ildə Ali Məhkəmənin kollegiyası qərar çıxararaq XDXP-nin verdiyi şikayəti rədd etdi. O, Apellyasiya Məhkəməsinin arqumentlərini təsdiq etdi və digər məsələlərlə yanaşı müəyyən etdi ki, XDXP tərəfindən təşkil edilmiş nümayişlər qanunsuz olduğuna görə ona tətbiq edilmiş sanksiya qeyri-mütənasib deyildi. O, həmçinin bildirdi ki, istənilən halda, Ədliyyə Nazirliyinin qərarı XDXP üçün hər hansı mənfi nəticələr doğurmayıb, çünki qərar icra olunmayıb, XDXP-nin hesabları dondurulmayıb və partiya fəaliyyətini açıq davam etdirə bilib.

7. XDXP-nin keçirdiyi toplantıların qanunsuz elan olunmasına və onlara son qoyulması barədə qərar çıxarılmasına nail olmağa çalışan Hökumətin başladığı məhkəmə icraatı

29. Ədliyyə Nazirliyi qanunvericiliyin şərhı ilə bağlı Bələdiyyənin 23 yanvar 2002-ci il tarixli xahişinə cavab vermədi və parlamentə heç bir müraciət göndərmədi. Bununla belə, 21 fevral 2002-ci ildə Hökumət Ali Məhkəməyə ərizə verdi və digər məsələlərlə yanaşı, xahiş etdi ki, XDXP tərəfindən təşkil edilmiş nümayişləri qanunsuz elan etsin və onlara son qoyulması barədə qərar çıxarsın.

30. 25 fevral 2002-ci ildə Ali Məhkəmə Hökumətin xeyrinə qərar çıxardı və toplantıları qanunsuz elan etdi. O, bildirdi ki:

“Hətta XDXP-nin əvvəlcə öz seçiciləri ilə görüşlər keçirmək niyyətində olduğunu fərz etsək belə, sonradan həmin görüşlər nümayiş, marş, yürüş və piket xarakterini almışdır ki, bu da Toplantıların təşkil edilməsi və keçirilməsi haqqında Qanunun müddələrinin tətbiq dairəsinə düşür. Belə vəziyyətdə XDXP-nin rəhbərləri Toplantılar haqqında Qanunun müddələrinə əməl etməli idilər...”.

31. Ərizəçi bu qərardan şikayət etdi.

32. 15 mart 2002-ci ildə Ali Məhkəmə şikayəti rədd etdi və 25 fevral 2002-ci il tarixli qərar qəti qərara çevrildi.

8. Hökumət tərəfindən təqdim edilmiş videoyazı

33. Bu iş üzrə icraatın gedişində Hökumət Məhkəməyə videoyazı təqdim etdi, orada XDXP deputatlarının 15, 16, 17 və 18 yanvar 2002-ci ildə keçirdikləri toplantıların görüntüləri vardı. Toplantılar hökumət binasının qarşısında Böyük Milli Məclis Meydanında piyadalar üçün nəzərdə tutulmuş zonada keçirilmişdi. İştirakçıların sayı bir neçə yüz nəfər olardı, burada məktəblilərdən tutmuş pensiyaçılardək müxtəlif yaşlı insanlar vardı. Görüntülərin kənarında vaxtı göstərən yazıya əsasən toplantı təxminən saat 13-də başladı və təxminən iki saat davam etdi. Müxtəlif şəxslər Kommunist Partiyasının hakimiyyətini, Hökuməti və onun siyasətini tənqid edən nitqlər söylədilər. Videoyazıdan belə görünür ki, həmin günlərdə keçirilmiş toplantılar nəticəsində nəqliyyatın hərəkəti dayanmamışdı və hər hansı zorakılıq əlamətləri görünmürdü. Toplantılarda tez-tez “Tənbəlin himni” (*Imnul*

Golanilor) mahnısı səsləndirilirdi (bu mahnı 1990-cı ildə Buxarest tələbələrinin nümayişlərində oxunmuşdu).

Mahnının nəqəratında aşağıdakı sözlər vardı:

“Mən satqın olmaqdansa tüfeyli olmağı üstün tuturam (*Mai bine haimana, decât trădător*)

Mən diktator olmaqdansa xuliqan olmağı üstün tuturam (*Mai bine huligan, decât dictator*)

Mən aktivist olmaqdansa tənbel olmağı üstün tuturam (*Mai bine golan, decât activist*)

Mən kommunist olmaqdansa ölməyi üstün tuturam (*Mai bine mort, decât comunist*)”.

II. MÜVAFIQ DAXİLİ QANUNVERİCİLİK

34. Moldova Respublikasının Konstitusiyasının 32-ci maddəsində deyilir:

“3) Dövləti və xalqı inkar etmə və ləkələmə, müharibəyə və ya təcavüzə təhrik etmə, milli, irqi və ya dini əsaslara görə nifrətə təhrik etmə, ayrı-seçkiliyə, ərazi separatçılığına və ya ictimai zorakılığa təhrik etmə, eləcə də konstitusiya quruluşunu sarsıdan digər hərəkətlər qadağandır və qanun əsasında cəzalandırılır”.

35. Parlament üzvlərinin statusu haqqında 7 aprel 1994-cü il tarixli Qanunun müvafiq müddəalarında deyilir:

Maddə 15

“1) Parlament üzvləri Konstitusiyaya, qanunlara və mənəviyyat və etika qaydalarına ciddi riayət etməyə borcludurlar.

2) Parlament üzvləri etimada layiq olmağa və öz şəxsi nümunələri ilə dövlət intizamının möhkəmlənməsinə, mülki vəzifələrin yerinə yetirilməsinə, insan hüquqlarının qorunmasına və qanuna riayət edilməsinə yardım göstərməyə borcludurlar.

3) Parlament üzvləri tərəfindən etika qaydalarının güman edilən pozuntuları Hüquq məsələləri, təyinatlar və immunitetlər üzrə Parlament Komissiyasında araşdırılır”.

Maddə 22.3

“Yerli hakimiyyət orqanları parlament üzvlərini seçicilərlə işlərinin təşkilində bütün zəruri yardımlarla təmin etməlidirlər. Onlar seçicilərlə görüşlər üçün parlament üzvlərinin ixtiyarına otaqlar verməlidirlər”.

26 iyul 2002-ci ildə bu maddəyə aşağıdakı dəyişikliklər edildi:

“Yerli hakimiyyət orqanları parlament üzvlərini seçicilərlə işlərinin təşkilində bütün zəruri yardımlarla təmin etməlidirlər. Bu məqsədlə onlar binalara və digər ictimai yerlərə girişi təmin etməli, avadanlıqları və görüşlərin vaxtı və yeri barədə istənilən zəruri məlumatları parlament üzvlərinə vaxtında təqdim etməlidirlər”.

26 iyul 2002-ci ildə yeni – 22.1-ci maddə Qanuna daxil edildi:

“Parlament üzvləri, Toplantıların təşkil edilməsi və keçirilməsi haqqında Qanuna uyğun olaraq, nümayişlər, mitinqlər, yürüşlər və digər dinc toplantılar keçirmək hüququna malikdirlər”.

Maddə 23

“1) Ali qanunvericilik hakimiyyətinin təmsilçiləri qismində parlament üzvləri qanunun pozulmasına qarşı müdafiə vasitəsi kimi dərhal tədbir görülməsi tələblərini irəli sürmək hüququna malikdirlər...”.

36. Toplantılar haqqında 21 iyun 1995-ci il tarixli Qanunun müvafiq müddəalarında deyilir:

Maddə 5

“Toplantılar yalnız təşkilatçılar tərəfindən yerli bələdiyyə şurasına məlumat verildikdən sonra keçirilə bilər”.

Maddə 6

“Toplantılar dinc formada, hər hansı növ silahlar olmadan keçirilməli, iştirakçıların və ətraf mühitin mühafizəsi təmin edilməli, ictimai yollardan, şosse yollarından normal istifadəyə və iqtisadi müəssisələrin işinə maneə yaradılmamalı və toplantılar ictimai qaydaya, insanların fiziki təhlükəsizliyinə və həyatına və ya mülkiyyətinə təhlükə yarada bilən zorakılıq aktlarına çevrilməməlidir”.

26 iyul 2002-ci ildə bu maddəyə aşağıdakı müddəalar əlavə edildi:

“2) Müəllimlər və ya digər tədris işçiləri tələbələr icazəsiz toplantılara cəlb etməməlidirlər”.

Maddə 7

“Toplantılar aşağıdakı hallarda dayandırıla bilər:

- a) dövlət və xalq inkar edildikdə və ləkələndikdə;
- b) insanlar müharibəyə və ya təcavüzə təhrik edildikdə və milli, irqi və ya dini əsaslara görə nifrətə təhrik edildikdə;
- c) insanlar ayrı-seçkiliyə, ərəzi separatçılığına və ya ictimai zorakılığa təhrik edildikdə;
- d) konstitusiya quruluşunu sarsıdan hərəkətlər edildikdə”.

Maddə 8

“1) Toplantılar şəhər, qəsəbə və kəndlərin meydanlarında, küçələrində, parklarında və digər ictimai yerlərdə, habelə ictimai binalarda keçirilə bilər.

2) Dövlət hakimiyyəti orqanlarının, yerli hakimiyyət orqanlarının, prokurorluğun, məhkəmələrin və ya silahlı təhlükəsizlik xidməti olan şirkətlərin binalarında toplantıların keçirilməsi qadağandır.

3) Toplantıların:”.

a) parlament binasından, Moldova Prezidentinin iqamətgahından, Hökumətin, Konstitusiya Məhkəməsinin və Ali Məhkəmənin yerləşdikləri yerdən əlli metrədən az olan məsafədə;

b) mərkəzi inzibati hakimiyyət orqanlarının, yerli dövlət hakimiyyəti orqanlarının, məhkəmələrin, prokurorluğun, polis məntəqələrinin, həbsxanaların və sosial reabilitasiya qurumlarının, hərbi təsisatların, dəmiryol stansiyalarının, aeroportların, xəstəxanaların, təhlükəli avadanlıq və mexanizmlərdən istifadə edən şirkətlərin və diplomatik qurumların binalarından 25 metrədən az olan məsafədə keçirilməsi qadağandır.

4. 3-cü bənddə sadalanan qurumların binalarına sərbəst giriş təmin edilməlidir.

5. Təşkilatçılar razı olduqda yerli dövlət hakimiyyəti orqanları daim toplantılar keçirilməsi üçün yerlər və binalar təşkil edə bilərlər”.

Maddə 9

“Toplantının vaxtı təşkilatçılarla və şəhərin, qəsəbənin və ya kəndin yerli bələdiyyə şurası ilə razılaşdırılmalıdır”.

Maddə 11

“1) Toplantının keçiriləcəyi tarixə azı 15 gün qalmış təşkilatçı Bələdiyyə Şurasına xəbərdarlıq bildirişi təqdim edir, bildirişin nümunəsi bu Qanunun ayrılmaz tərkib hissəsini təşkil edən əlavədə verilmişdir.

2) Xəbərdarlıq bildirişində bunlar göstərilir:

- a) toplantının təşkilatçısının adı və toplantının məqsədi;
- b) toplantının tarixi, başlanacağı və qurtaracağı vaxt;
- c) toplantının yeri, oraya getmək və oradan qayıtmaq üçün marşrutlar;
- d) toplantının hansı qaydada keçirilməsi;
- e) iştirakçıların təxmini sayı;

f) toplantının normal keçirilməsini təmin edən və buna görə cavabdeh olan şəxslər;

g) toplantının təşkilatçısının xahişi ilə Bələdiyyə Şurasının təmin edəcəyi xidmətlər.

3) Vəziyyət tələb etdikdə Bələdiyyə Şurası toplantının təşkilatçısının razılığı ilə xəbərdarlıq bildirişinin müəyyən aspektlərini dəyişdirə bilər”.

Maddə 12

“2) Xəbərdarlıq bildirişinə Bələdiyyə Şurasının növbəti və ya növbədənəknar iclasında baxılarkən toplantının keçirilməsinin forması, vaxtı, yeri və digər şərtləri nəzərdən keçirilir və konkret situasiya nəzərə alınmaqla qərar qəbul edilir”.

37. Partiyalar və digər ictimai-siyasi təşkilatlar haqqında 17 sentyabr 1991-ci il tarixli Qanunun müvafiq hissələrində deyilir:

Maddə 27

“... Partiyanın və ya ictimai-siyasi təşkilatın fəaliyyətində nizamnamənin və ya qanunun pozulduğu aşkar edildikdə, Ədliyyə Nazirliyi onun rəhbərlərinə yazılı xəbərdarlıq edərək təyin olunan müddət ərzində pozuntuların aradan qaldırılmasını tələb edir”.

Maddə 29

“Ədliyyə Nazirliyi Konstitusiyanın və ya bu Qanunun müddəalarını pozan və ya xəbərdarlığa əməl etməyən partiyanın və ya ictimai-siyasi təşkilatın fəaliyyətinə müvəqqəti qadağa qoya bilər”.

21 noyabr 2003-cü ildə bu bəndə aşağıdakı dəyişikliklər edildi:

“Ədliyyə Nazirliyi Konstitusiyanın müddəalarını pozan partiyanın və ya ictimai-siyasi təşkilatın fəaliyyətinə müvəqqəti qadağa qoya bilər.

Bu halda Ədliyyə Nazirliyi partiyanın rəhbərliyinə qanun pozuntuları barədə yazılı məlumat verir və onların aradan qaldırılması üçün vaxt təyin edir.

Seçki kampaniyası dövründə partiyaların və ya digər ictimai-siyasi təşkilatların fəaliyyəti yalnız Ali Məhkəmə tərəfindən dayandırıla bilər.

Müvəqqəti qadağa müddətində partiyanın kütləvi informasiya vasitələrindən istifadə etməsi, təbliğat və təşviqat aparması, bank əməliyyatları və ya aktivləri ilə bağlı digər əməliyyatlar aparması və seçkilərdə iştirak etməsi qadağan olunur.

Bütün qanun pozuntuları aradan qaldırıldıqdan sonra partiya Ədliyyə Nazirliyinə məlumat verir, o isə beş gün ərzində müvəqqəti qadağanı götürür.

Partiyanın və ya digər ictimai-siyasi təşkilatın fəaliyyəti altı ayadək dayandırıla bilər. Qanun pozuntuları aradan qaldırılmadığı təqdirdə onun fəaliyyəti bir ilədək dayandırıla bilər”.

38. Uşaq hüquqları haqqında 20 noyabr 1989-cu il tarixli Konvensiyanın müvafiq müddəalarında deyilir:

Maddə 15

“1. İştirakçı dövlətlər uşağın birləşmək azadlığı və dinc toplaşmaq azadlığı hüquqlarını tanıyırlar.

2. Bu hüquqların həyata keçirilməsinə milli təhlükəsizliyin, ictimai asayişin və ya ictimai qaydanın maraqları naminə, ictimai sağlamlığın və ya mənəviyyatın qorunması üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olanlardan başqa heç bir məhdudiyyət qoyula bilməz”.

39. Uşaqların müdafiəsi haqqında 15 dekabr 1994-cü il tarixli Qanunun müvafiq hissələrində deyilir:

Maddə 13

“1) Uşaqlar qanuna müvafiq olaraq qeyri-hökumət təşkilatlarının üzvü olmaq hüququna malikdirlər.

2) Dövlət uşaqların qeyri-hökumət təşkilatlarını maliyyə yardımı ilə təmin etməli, onların ixtiyarına bina verməli və onları maliyyə stimulları ilə təmin etməlidir.

3) Uşaqların siyasətə cəlb olunması və siyasi partiyalara üzvlüyü qadağandır”.

40. Təhsil haqqında 21 iyul 1995-ci il tarixli Qanunun müvafiq hissələrində deyilir:

Maddə 56

“Müəllimlər aşağıdakı vəzifələri daşıyırlar:

...

g) uşaqları küçə tədbirlərinə (mitinqlərə, nümayişlərə, piketlərə və s.) cəlb etməmək”.

41. 29 mart 1985-ci il tarixli İnzibati hüquqpozmalar Məcəlləsinin müvafiq hissəsində deyilir:

Maddə 174 (1)

“2) Bələdiyyə Şurasına qabaqcadan xəbərdarlıq etmədən və ya Şuranın icazəsi olmadan, yaxud toplantının keçirilməsinə (keçirilmə qaydasına, yerinə və vaxtına) dair icazədə göstərilmiş şərtlər pozulmaqla toplantının təşkil edilməsi və keçirilməsi toplantının təşkilatçılarına (rəhbərlərinə) minimum əmək haqqının on mislindən irimi beş mislinədək məbləğdə cərimə təyin edilməsi ilə cəzalandırılır. ...

...

4) Bu maddənin 2-ci bəndində göstərilmiş toplantıda fəal iştirak 180 MDL-dən 450 MDL-dək məbləğdə cərimə ilə cəzalandırılır”.

26 iyul 2002-ci ildə Məcəlləyə aşağıdakı müddəa əlavə edildi:

7) Uşaqların icazəsiz toplantılara cəlb olunması 180 MDL-dən 360 MDL-dək məbləğdə cərimə ilə cəzalandırılır”.

HÜQUQİ MƏSƏLƏLƏR

I. KONVENSIYANIN 11-ci MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

42. Ərizəçi şikayət etdi ki, müvəqqəti qadağa onun Konvensiyanın 11-ci maddəsi ilə təmin edilən dinc toplaşmaq və birləşmək azadlığı hüququnu pozub, həmin maddədə deyilir:

“1. Hər kəsin dinc toplaşmaq azadlığı və öz maraqlarını müdafiə etmək üçün həmkarlar ittifaqları yaratmaq və onlara qoşulmaq hüququ da daxil olmaqla, başqaları ilə birləşmək azadlığı hüququ vardır.

2. Bu hüquqların həyata keçirilməsinə milli təhlükəsizlik və ictimai asayiş maraqları naminə, iğtişaşın və cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığın və ya məənəviyyatın qorunması üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olanlardan başqa heç bir məhdudiyyət qoyula bilməz. Bu maddə silahlı qüvvələr, polis və ya inzibati dövlət orqanları üzvlərinin belə hüquqlarının həyata keçirilməsinə qanuni məhdudiyyətlər qoyulmasına mane olmur”.

A. 11-ci maddənin tətbiqinin mümkünlüyü

43. Hökumət öncə 11-ci maddənin bu işə tətbiqinin mümkünlüyü məsələsini qaldırdı. O, öz izahatlarında bunu qeyd etməklə kifayətləndi ki, bu maddə bu işə tətbiq edilə bilməz, çünki XDXP-nin təşkil etdiyi toplantılar dinc toplantı deyildi və onlara qanunla nəzərdə tutulmuş icazə verilməmişdi.

44. Ərizəçi bununla razılaşmadı və qeyd etdi ki, Hökumət tərəfindən təqdim edilmiş toplantıların videoyazısında heç bir zorakılıq əlaməti yoxdur.

45. Məhkəmə öncə qeyd edir ki, Hökumət zorakılıq barədə iddialarını əsaslandırmayıb. Daxili məhkəmələr XDXP-nin toplantılarının qanuniliyi məsələsinə iki dəfə baxıblar (məhkəmə icraatı Ali Məhkəmənin 5 mart və 17 may 2002-ci il tarixli yekun qərarları ilə başa çatmışdı) və heç bir halda orada zorakılıq olduğunu müəyyən etməyiblər. Nəhayət, Hökumətin təqdim etdiyi videoyazıdan belə görünür ki, toplantılar dinc keçirilib.

46. Buradan belə nəticə çıxır ki, Hökumətin etirazı rədd edilməlidir.

B. 11-ci maddəyə riayət edilməsi

1. Müdaxilə baş vermişdimi?

47. Tərəflər razılaşdılar ki, ərizəçi partiyanın fəaliyyətinə müvəqqəti qadağa qoyulması XDXP-nin Konvensiyanın 11-ci maddəsi ilə təmin edilən hüquqlarına müdaxiləyə bərabərdir. Məhkəmə bu rəyə şərik çıxır.

2. Müdaxiləyə haqq qazandırmaq olarmı?

48. Bu cür müdaxilə yalnız o halda 11-ci maddənin pozuntusunu təşkil etmir ki, “qanunla nəzərdə tutulmuş” olsun, 2-ci bənddə göstərilən qanuni məqsədlərdən birini və ya bir neçəsini daşsın və həmin məqsədlərə nail olmaq üçün “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olsun.

a) Müdaxilə “qanunla nəzərdə tutulmuşdumu”?

49. Məhkəmə qeyd edir ki, Ədliyyə Nazirliyi Partiyalar və digər ictimai-siyasi təşkilatlar haqqında Qanunun 29-cu maddəsinə əsasən XDXP-nin fəaliyyətinə müvəqqəti qadağa qoymuşdu (yuxarıda 37-ci bəndə bax).

50. Həmin maddədən belə nəticə çıxır ki, Ədliyyə Nazirliyi o halda XDXP-nin fəaliyyətinə müvəqqəti qadağa qoymaq hüququna malik idi ki, partiya 14 yanvar 2002-ci il tarixli rəsmi xəbərdarlığa əməl etməsin.

51. 14 yanvar 2002-ci il tarixli xəbərdarlıq məktubunda deyilir ki, XDXP Bələdiyyə Şurasının 3 yanvar 2002-ci ildə verdiyi icazənin şərtlərinə əməl etməyib (yuxarıda 12-ci bəndə bax) və 9, 10, 11 və 13 yanvar 2002-ci ildə icazəsiz nümayişlər keçirib. Məktubda Ədliyyə Nazirliyi izahat istəyib və “Konstitusiyaya və Moldova qanunvericiliyinə zidd olan” hərəkətlərə son qoyulması barədə göstəriş verib”.

52. Yalnız XDXP-nin fəaliyyətinə müvəqqəti qadağa qoyulması haqqında 18 yanvar 2002-ci il tarixli qərarında (yuxarıda 18-ci bəndə bax) Ədliyyə Nazirliyi qadağanın aşağıdakı əsaslarını qeyd edib: uşaqların küçə tədbirinə cəlb olunması, ictimai zorakılığa çağırış və konstitusiya quruluşuna xələl gətirən hərəkətlər (yuxarıda 22-23-cü bəndlərə bax).

53. Beləliklə, xəbərdarlıq məktubunda ərizəçi partiyanın təqsirli bilindiyi hərəkətlərin heç biri göstərilməyib ki, bu da ərizəçinin toplantıları keçirməkdə davam edəcəyi təqdirdə onların bütün nəticələrini qabaqcadan görə bilməsi imkanını azaldıb. Elə bunun özü etiraz edilən tədbirlərin “qanunla nəzərdə tutulmadığı” qənaətinə gəlmək üçün yetərli əsas ola bilər. Lakin Məhkəmə çıxardığı aşağıdakı nəticələri nəzərə almadan bu məsələ barədə yekun qərar çıxarmağı zəruri hesab etmir.

b) Müdaxilə qanuni məqsəd daşıyırdımı?

54. Hökumət bu məsələ barəsində hər hansı konkret arqument bildirmədi, ərizəçi isə iddia etdi ki, müdaxilə heç bir qanuni məqsəd daşımayıb. Məhkəmə yuxarıda qeyd edilən əsaslara görə bu məsələ barəsində də qərar çıxarmağı zəruri hesab etmir.

c) Müdaxilə “demokratik cəmiyyətdə zəruri” idimi?

(i) Məhkəməyə təqdim edilən arqumentlər

(α) Ərizəçi

55. Ərizəçi iddia etdi ki, XDXP-nin toplantıları məktəblərdə rus dilini məcburi tədris etmək barədə Hökumətin təşəbbüsü ilə əlaqədar olan XDXP-nin siyasi gündəliyinin dəstəklənməsi məqsədini daşıyırdı. Ərizəçinin bildirdiyinə görə, onun kütləvi informasiya vasitələrinə çıxışı yox idi və Kommunist Partiyasının mütləq çoxluğu ucbatından parlamentdə heç bir müzakirə aparılmırdı. Belə vəziyyətdə onun öz fikirlərini ifadə etməsinə və Hökumətin siyasətini tənqid etməsinə imkan verən yeganə yol Böyük Milli Məclis Meydanında toplantılar təşkil etmək idi.

56. Toplantılar tamamilə dinc xarakterli idi və ictimai zorakılığa heç bir təhrikçilik yox idi. İştirakçılar silahlı deyildilər və seçkilərin vaxtından əvvəl keçirilməsini, Avropanın demokratik dəyərlərinə riayət edilməsini və demokratik dialoqun təşkilini tələb edirdilər

(β) Hökumət

57. Hökumət iddia etdi ki, XDXP Toplantılar haqqında Qanunun 5-ci və 6-cı maddələrinin, Uşaqların müdafiəsi haqqında Qanunun 13-cü və 14-cü maddələrinin və Təhsil haqqında Qanunun 56-cı maddəsinin müddəalarını pozub.

58. XDXP tərəfindən təşkil edilmiş toplantılar seçicilərlə görüş sayıla bilməz, çünki orada yetkinlik yaşına çatmayan şəxslər olub, halbuki Moldova qanunvericiliyinə əsasən, yetkinlik yaşına çatmayan şəxslər səs verə və seçici hesab edilə bilməzlər. Bundan başqa, Moldova qanunvericiliyinə əsasən, yetkinlik yaşına çatmayan şəxslərin siyasi fəaliyyətə cəlb olunması qadağan edilir.

59. Ərizəçiyə qarşı tədbir həm də ona görə tətbiq edilmişdi ki, o, Ədliyyə Nazirliyinin 14 yanvar 2002-ci il tarixli rəsmi xəbərdarlığına cavab vermək üçün müəyyən edilmiş müddətə əməl etməmişdi

60. Bələdiyyə Şurasının qərarı ilə ərizəçinin 9 yanvar 2002-ci ildə Milli Opera Meydanında toplantı təşkil etməsinə icazə verilmişdi, həmin yer Böyük Milli Məclis Meydanından, Hökumətin, Prezidentin və parlamentin iqamətgahlarından bir neçə yüz metr məsafədə olan ictimai yer idi. Ərizəçi partiya Bələdiyyə Şurasının qərarına əməl etmədi və həmin qərardan məhkəməyə şikayət də etmədi.

61. Ərizəçi partiya ona tətbiq edilmiş tədbirə əməl etməyib və öz fəaliyyətini və qadağan olunmuş toplantıları davam etdirib. Müvafiq surətdə, Hökumət öz səlahiyyətindən sui-istifadə etməyib və partiyaya qanuni sanksiya tətbiq edib, həmin sanksiya qarşıya qoyulmuş qanuni məqsədə mütənəssibdir.

(ii) Məhkəmənin qiymətləndirməsi

(a) Ümumi prinsiplər

62. Məhkəmə xatırladır ki, müstəqil roluna və konkret tətbiq dairəsinə baxmayaraq, 11-ci maddə həm də 10-cu maddənin işığında nəzərdən keçirilməlidir. Fikir və ifadə azadlığının müdafiəsi 11-ci maddədə təsbit olunmuş toplaşmaq və birləşmək azadlığının məqsədlərindən biridir. Bu, xüsusən siyasi partiyalara aiddir, belə ki, onlar plüralizmin təmin edilməsində və demokratiyanın düzgün işləməsində mühüm rola malikdirlər (*bax: Türkiyə Birləşmiş Kommunist Partiyası və başqaları Türkiyəyə qarşı*, 30 yanvar 1998, Qərarlar toplusu, 1998-I, b. 44).

63. Konvensiyanın məqsədi təkcə Avropada ictimai qaydanın fundamental cəhəti olan siyasi demokratiyanı deyil, həm də demokratik cəmiyyətin ideallarını və dəyərlərini təşviq etmək və qorumaqdır. Məhkəmə artıq vurğulayıb ki, demokratiya Konvensiyada nəzərdə tutulan və ona uyğun olan yeganə siyasi modeldir. Konvensiyanın 8, 9 və 10-cu maddələrində olduğu kimi 11-ci maddənin 2-ci bəndinin də mətninə əsasən, bu maddələrdə təsbit olunmuş istənilən hüquqa müdaxilə edilməsinə haqq qazandıra biləcək yeganə zərurət yalnız “demokratik cəmiyyətdən” irəli gələn zərurət ola bilər (*bax: Türkiyə Birləşmiş Kommunist Partiyası və başqaları Türkiyəyə qarşı* məhkəmə işi üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, b. 43-45).

64. Məhkəmə “demokratik cəmiyyət” meyarına istinad edərək plüralizmə, dözümlülüyə və geniş fikirliliyə xüsusi əhəmiyyət verir. Bu kontekstdə o, qərara almışdır ki, fərdi maraqlar bəzən qrup maraqlarından üstün ola bilər, demokratiya sadəcə olaraq çoxluğun rəyinin həmişə üstün olması demək deyil: azlıqlarla ədalətli və düzgün rəftarı təmin edən balansla nail olunmalı və hakim mövqedən hər hansı sui-istifadəyə yol verilməməlidir (*bax: Yanq, Ceyms və Vebster Birləşmiş Krallığa qarşı*, 13 avqust 1981, A seriyaları, c. 44, s. 25, b. 63; və *Çasanyu və başqaları Fransaya qarşı* [GC], ərizələr № 25088/95 və 28443/95, AİHM 1999-III, s. 65, b. 112).

65. Buradan belə nəticə çıxır ki, adi vətəndaşa və ya hətta siyasətçiyə nisbətən Hökumətə münasibətdə yol verilə bilən tənqiddin həddləri daha genişdir. Demokratik sistemdə Hökumətin hərəkətləri və hərəkətsizliyi təkcə qanunvericilik və məhkəmə hakimiyyətinin deyil, həm də mətbuatın və ictimai rəyin ciddi nəzarətinə məruz

qalmalıdır. Bundan başqa, Hökumətin tutduğu hakim mövqe cinayət prosesinə əl atarkən onun bir qədər təmkin nümayiş etdirməsini zəruri edə bilər (xüsusən rəqiblərinin və ya medianın əsassız hücumlarının və ya tənqidlərinin cavabında digər tədbirlərin görülməsi mümkündürsə) (bax: *Kastells İspaniyaya qarşı*, 23 aprel 1992, A seriyaları, c. 236, b. 46).

66. "*Informationsverein Lentia*" və başqaları *Avstriyaya qarşı* məhkəmə işində (24 noyabr 1993, A seriyaları, c. 276) Məhkəmə dövləti plüralizmin son qarantı kimi təsvir etdi (bax: 24 noyabr 1993-cü il tarixli qərar, A seriyaları, c. 276, s. 16, b. 38). Siyasi sahədə məsuliyyət o deməkdir ki, dövlət digər vəzifələrlə yanaşı, 1 sayılı Protokolun 3-cü maddəsinə əsasən qanunverici hakimiyyət orqanlarını seçərkən xalqın öz iradəsini sərbəst ifadə edə biləcəyi şəraitdə, əqləbatan dövriliklə gizli səsvermə yolu ilə azad seçkilər keçirmək vəzifəsini daşıyır. Ölkə əhalisinin müxtəlif rəy çalarlarını təmsil edən müxtəlif siyasi partiyaların plüralizmi olmadan bu ifadə mənasız olardı. Təkcə siyasi qurumların daxilində deyil, həm də medianın köməyi ilə ictimai həyatın bütün səviyyələrində həmin müxtəlif rəylərə əsaslanmaqla siyasi partiyalar demokratik cəmiyyətin özəyini təşkil edən siyasi müzakirələrə əvəzolunmaz töhfə verə bilərlər (bax: *Lingens Avstriyaya qarşı* 8 iyul 1986, A seriyaları, c. 103, s. 26, b. 42).

67. İfadə azadlığı hər kəs üçün önəmlidir, amma o, xalqın seçilmiş nümayəndəsi üçün xüsusilə vacibdir. Həmin şəxs öz seçicilərini təmsil edir, diqqəti onların qayğılarına cəlb edir və onların maraqlarını müdafiə edir. Müvafiq surətdə, parlamentdən olan müxalifət üzvünün ifadə azadlığına müdaxilə Məhkəmə tərəfindən ciddi araşdırma tələb edir (bax: *Kastellsin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, b. 42).

68. Demokratiyanın düzgün işləməsində siyasi partiyaların mühüm rolunu nəzərə alaraq, 11-ci maddədə nəzərdə tutulmuş siyasi partiyalara aid istisnalar məhdud şəkildə şərh olunmalıdır; yalnız inandırıcı və qəti əsaslar partiyaların birləşmək azadlığının məhdudlaşdırılmasına haqq qazandıra bilər. 11-ci maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş zərurətin mövcud olub-olmadığını müəyyən edərkən Razılığa gələn Dövlətlər yalnız məhdud səlahiyyətlərə malikdirlər və bu səlahiyyətlər üzərində ciddi Avropa nəzarəti vardır (bax: *Sosialist Partiyası və başqaları Türkiyəyə qarşı*, 25 may 1998, Qərarlar toplusu, 1998- III, b. 50). Buna görə də Məhkəmə parlamentdə təmsil olunan siyasi partiyanın fəaliyyətinə qoyulmuş qadağanın zəruriliyini diqqətlə araşdırmalıdır (hətta həmin qadağa kifayət qədər qısa müddətə qoyulsa belə).

69. Lakin birləşmək azadlığı və siyasi müzakirələr azadlığı mütləq hüquq deyil və qəbul etmək lazımdır ki, birlik öz fəaliyyətləri, yaxud proqramında birbaşa və ya dolayısı ilə bəyan etdiyi niyyətləri vasitəsilə dövlət qurumlarına və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarına təhlükə yaradırsa, bu halda 11-ci maddə dövləti həmin qurumları və şəxsləri müdafiə etmək səlahiyyətindən məhrum etmir. Belə tədbirlərin 10-cu maddədə təsbit edilmiş ifadə azadlığına uyğun olub-olmadığı barədə yekun qərarı qəbul etmək Məhkəmənin işidir (zəruri dəyişiklərlə bax: "*Observer*" və "*Qardian*" *Birləşmiş Krallığa qarşı*, 26 noyabr 1991, A seriyaları, c. 216, b. 59).

70. Məhkəmə nəzarət funksiyasını həyata keçirən zaman onun vəzifəsi müvafiq milli hakimiyyət orqanlarının rəyini öz rəyi ilə əvəz etmək deyil, öz səlahiyyətlərini həyata keçirərkən onların qəbul etdikləri qərarların 11-ci maddəyə uyğunluğunu yoxlamaqdır. Bu o deməkdir ki, o, cavabdeh dövlətin öz səlahiyyətini əqləbatan şəkildə, diqqətlə və vicdanla həyata keçirib-keçirmədiyini yoxlamaqla kifayətlənməlidir; o, şikayət edilən müdaxiləyə işin bütün hallarının işığında baxmalı və həmin müdaxilənin "qarşıya qoyulmuş qanuni məqsədə mütənasib" olub-olmadığını və milli hakimiyyət orqanlarının müdaxiləyə haqq qazandırmaq üçün gətirdiyi əsasların "münasib və yetərli" olub-olmadığını müəyyənləşdirməlidir. Bunu

edərkən Məhkəmə belə hesab etməlidir ki, milli hakimiyyət orqanları 11-ci maddədə əks olunmuş prinsiplərə uyğun standartlar tətbiq ediblər və üstəlik, öz qərarlarını müvafiq faktların qaneedici şəkildə qiymətləndirilməsi əsasında çıxarıblar (zəruri dəyişiklərlə bax: *Yersild Danimarkaya qarşı*, 23 sentyabr 1994, A seriyaları, c. 298, b. 31).

(β) Yuxarıdakı prinsiplərin bu işə tətbiqi

71. Məhkəmə qeyd edir ki, həmin vaxt XDXP parlamentdə azlıqda olan müxalifət partiyası idi, o, parlamentdəki yerlərin təxminən on faizinə malik idi, halbuki səs çoxluq təşkil edən Kommunist Partiyası yerlərin təxminən yetmiş faizinə sahib idi. Ərizəçi partiyanın fəaliyyətinə qoyulmuş qadağanın səbəbi bu idi ki, o, həmin vaxt Moldova cəmiyyətində qızgın müzakirələrə səbəb olmuş rus dilinin məktəblərdə məcburi tədrisi ilə bağlı Hökumətin planları ilə razılaşmamış və bu planlara qarşı etirazını ifadə etmək üçün toplantılar təşkil etmişdi. Belə olan halda fikirlərin azad ifadə edilməsinə olan ictimai marağı və ərizəçinin parlamentdə azlıq təşkil edən müxalifət partiyası olduğunu nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, dövlətin səlahiyyətinin həddləri bu halda məhduddur və yalnız çox ciddi əsaslar XDXP-nin ifadə azadlığı və toplaşmaq azadlığı hüququna müdaxiləyə haqq qazandıra bilər (yuxarıda 68-ci bəndə bax).

72. Ədliyyə Nazirliyi və sonra daxili məhkəmələr XDXP-nin fəaliyyətinə qoyulmuş qadağaya haqq qazandırmaq üçün üç başlıca əsas istinad etdilər: XDXP öz toplantılarını keçirmək üçün Toplantılar haqqında Qanunda uyğun olaraq icazə almayıb; toplantılarda uşaqlar iştirak edib; və toplantılarda söylənilmiş bəzi bəyanatlar ictimai zorakılığa çağırışa bərabərdir.

73. Birinci əsas gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, Toplantılar haqqında Qanunun müddələrinin XDXP-nin toplantılarına tətbiqi məsələsi mübahisəlidir. Qanuna əsasən toplantılara icazə vermək səlahiyyətinə malik olan yeganə orqan – Bələdiyyə Şurası qanunvericiliyi qeyri-müəyyən hesab etmiş və parlament rəsmi şərhini verənə qədər onu XDXP-yə tətbiq etməkdən imtina etmişdi (yuxarıda 13-cü bəndə bax). Deməli, belə vəziyyətdə müvəqqəti qadağa kimi ciddi tədbirin qanunvericiliyə riayət edilməməsi ilə əsaslandırılması şübhə doğurur. Lakin hətta qanunvericiliyin aydın olduğunu fərz etsək, Məhkəmə əmin deyil ki, qanunvericiliyə riayət edilməməsi müxalif partiyasının fəaliyyətinə müvəqqəti qadağa qoyulması üçün münasib və yetərli əsas sayıla bilərdi (bunu 180-450 MDL (16-40 avro) məbləğində inzibati cərimə ilə də cəzalandırmaq olardı) (yuxarıda 41-ci bəndə bax).

74. Uşaqların toplantıda iştirakına gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, daxili məhkəmələr bunun ərizəçi partiyanın hər hansı hərəkətinin və ya siyasətinin nəticəsi olduğunu sübut etməyiblər. Toplantılar ictimai yerdə keçirildiyi üçün hər kəs, o cümlədən uşaqlar oraya gələ bilərdilər. Bundan başqa, Məhkəmənin fikrincə, uşaqlarının bu toplantılara getməsinə icazə verib-verməmək daha çox valideynlərin şəxsi seçiminə aid məsələ idi və belə tədbirlərdə valideynlərlə uşaqların iştirakının qarşısını almaq onların birləşmək azadlığına mane ola bilərdi, bir daha qeyd etmək lazımdır ki, bu, Hökumətin tədris siyasətinə qarşı etiraz tədbiri idi. Müvafiq surətdə, Məhkəmə bu əsasın münasib və yetərli olması ilə razılaşmır.

75. Qadağanın üçüncü əsasına gəldikdə, Məhkəmə əmin deyil ki, kifayət qədər zərərsiz tələbə məhnisinin oxunması əsaslı olaraq ictimai zorakılığa çağırış kimi şərh oluna bilər. Nə Ədliyyə Nazirliyi, nə də daxili məhkəmələr izah etməyə cəhd göstərməyiblər ki, nəyə görə məhninin nəqəratındakı etiraz doğuran misra zorakılığa

çağırış hesab oluna bilər. Müvafiq surətdə, bu əsas da münasib və yetərli sayıla bilməz.

76. Məhkəmə bir daha bildirir ki, yalnız çox ciddi pozuntular, məsələn, siyasi plüralizmə və ya əsas demokratik prinsiplərə təhlükə yaradan pozuntular siyasi partiyanın fəaliyyətinə qoyulan qadağaya haqq qazandıra bilər. XDXP-nin toplantıları tamamilə dinc xarakterli olduğuna, orada Hökuməti zorakılıqla devirməyə çağırışlar olmadığına və plüralizm və demokratiya prinsiplərinə xələl gətirən hər hansı digər hərəkətlər olmadığına görə, ərizəçiyə tətbiq edilmiş tədbirin qarşıya qoyulan qanuni məqsədə mütənasib olduğunu və “təxirəsalınmaz ictimai tələbatdan” irəli gəldiyini əsaslı olaraq söyləmək olmaz.

77. Qadağanın müvəqqəti xarakteri tədbirin mütənasibliyinin qiymətləndirilməsində həlledici əhəmiyyət daşıyır, çünki qadağa həтта müvəqqəti olsa belə, əsaslı olaraq söyləmək olar ki, o, partiyanın öz fikrini ifadə etmək azadlığını gerçəkləşdirməsinə və siyasi məqsədlərini həyata keçirməsinə “çəkindirici təsir” göstərər (xüsusən qadağanın yerli seçkilər ərəfəsində qəbul edildiyini nəzərə alsaq).

78. Məhkəmə Baş katibin Konvensiyanın 52-ci maddəsinə əsasən verdiyi sorğudan sonra Moldova hakimiyyət orqanlarının qadağanı tərəddüd etmədən götürdüklərini artıq məmnunluqla qeyd edib (yuxarıda 25-ci bəndə bax). Amma bununla belə, Məhkəmə hesab edir ki, XDXP-nin fəaliyyətinə qoyulmuş müvəqqəti qadağa münasib və yetərli əsaslara söykənməyib və demokratik cəmiyyətdə zəruri olmayıb. Müvafiq surətdə, Konvensiyanın 11-ci maddəsi pozulub.

II. KONVENSIYANIN 10-cu MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

79. Ərizəçi partiya Konvensiyanın 10-cu maddəsinin də pozulduğunu iddia etdi. Onun şikayəti 11-ci maddə üzrə baxılmış məsələlərə aid olduğuna görə Məhkəmə bu şikayəti ayrıca nəzərdən keçirməyə ehtiyac görmür.

III. KONVENSIYANIN 41-ci MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

80. Konvensiyanın 41-ci maddəsində deyilir:

“Əgər Məhkəmə Konvensiya ona dair Protokolların müddəalarının pozulduğunu, lakin Razılığa gələn yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edirsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsinə təyin edir”.

A. Zıyan

81. Ərizəçi maddi və ya mənəvi ziyanla bağlı heç bir tələb irəli sürmədi.

B. Məhkəmə xərcləri və digər məsrəflər

82. Ərizəçi vəkillərin qonorarına 8.235 avro görə tələb etdi, onun tələbinə görə bu məbləğdən 3.960 avro cənab Vitali Naqaçevskiyə və 4.275 avro cənab Vladislav Qribinsaya çatmalı idi. Ərizəçi vəkillərin işi ilə bağlı ətraflı vaxt cədvəlini və vəkillərlə bağlanmış müqaviləni təqdim etdi, cədvələ əsasən vəkillərin işinin bir saatlıq tarifi, müvafiq surətdə, 80 və 60 avro idi.

Tələblərini müdafiə etmək üçün ərizəçi yuxarıda adları çəkilən *Türkiyə Birləşmiş Kommunist Partiyası və başqaları Türkiyəyə qarşı* məhkəmə işini (bu işdə iki vəkilin məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərinə görə ərizəçi partiyaya 120.000 fransız frankı təyin edilmişdi); *Sosialist Partiyası və başqaları Türkiyəyə qarşı* məhkəmə işini (bu işdə Avropa Şurası iki vəkilin göstərdiyi hüquqi yardımın əvəzinin ödənilməsi üçün ərizəçi partiyaya 57.187 fransız frankı təklif edilmişdi); habelə *Maestri İtaliyaya qarşı* məhkəmə işini ([GC], ərizə № 39748/98, AİHM 2004-I) (bu işdə məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə ərizəçiyə 10.000 avro təyin edilmişdi); və *Azadlıq və Demokratiya Partiyası (ÖZDEP) Türkiyəyə qarşı* məhkəmə işini ([GC], ərizə № 23885/94, AİHM 1999-VIII) (bu işdə məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə ərizəçiyə 40.000 fransız frankı təyin edilmişdi) qeyd etdi.

Ərizəçi iddia etdi ki, onun vəkillərinin göstərdiyi bir saatlıq tariflər o qədər də çox deyil və bildirdi ki, Kişinyovda elə hüquq firmaları var ki, onların bir saatlıq tarifləri 120 avro ilə 200 avro arasındadır.

83. Hökumət tələb edilən məbləğlərlə razılaşmayaraq bildirdi ki, ərizəçi təmsilçiliklə bağlı iddia etdiyi xərclərin çəkildiyini sübut etməyib. Hökumətin bildirdiyinə görə, ərizəçinin tələb etdiyi məbləğ Moldovadakı orta aylıq əmək haqqı baxımından həddən artıq yüksəkdir. Hökumət razılaşdı ki, Kişinyovda xidmət göstərdiyi müəssisələrdən bir saatlıq işə görə 120 avro alan hüquq firmaları var; lakin onun fikrincə, bu cür tariflər siyasi partiyaya tətbiq edilə bilməz, çünki Hökumətin fikrincə siyasi partiya belə məbləğləri ödəmək iqtidarında olmaya bilər. Hökumətin bildirdiyinə görə, ərizəçi hər hansı məhkəmə xərclərinin və digər xərclərin əvəzini almaq hüququna malik deyil, çünki iş mürəkkəb olmayıb və XDXP hər hansı real ziyanə məruz qalmayıb, o, bu ərizəni yalnız “pulsuz reklama” nail olmaq üçün verib.

84. Məhkəmə xatırladır ki, 41-ci maddə üzrə təyin olunan kompensasiyaya məhkəmə xərclərinin və digər xərclərin daxil edilməsi üçün onların faktiki və zəruri olaraq çəkildiyi və miqdarca ağlabatan olduğu sübut edilməlidir (nümunə üçün *bax: Nilsen və Yonsen Norveçə qarşı* [GC], ərizə № 23118/93, b. 62, AİHM 1999-VIII).

85. Hazırkı işdə Məhkəmə ərizəçinin təqdim etdiyi siyahını bənd-bənd nəzərdən keçirərək, yuxarıdakı meyarları, habelə işin mürəkkəbliyini və əhəmiyyətini nəzərə alaraq, ərizəçiyə 4.000 avro təyin edir.

C. İcranın gecikdirilməsinə görə faiz

151. Məhkəmə məqsədəuyğun hesab edir ki, icranın gecikdirilməsinə görə faiz Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə əsaslanmalıdır və onun üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır.

BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ:

1. Hökumətin ilkin etirazını yekdilliklə *rədd edir*;
2. Bir səsə qarşı altı səsə *qərara alır ki*, Konvensiyanın 11-ci maddəsi pozulub;
3. Yekdilliklə *qərara alır ki*, Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozulub-pozulmadığını müəyyənləşdirməyə ehtiyac yoxdur;
4. Bir səsə qarşı altı səsə *qərara alır ki*:
 - a) cavabdeh dövlət Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq bu qərarın qəti qərara çevrildiyi tarixdən sonra üç ay ərzində məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə ərizəçiyə 4.00 (dörd min) avro ödəməli, bu məbləğ ödəniş tarixində tətbiq edilən məzənnə üzrə cavabdeh dövlətin milli valyutasına çevrilməli

və həmin məbləğdən tutula bilən hər hansı vergi məbləği onun üzərinə əlavə olunmalıdır.

b) yuxarıda qeyd edilən üç aylıq müddət bitdikdən sonra öhdəlik icra edilənə qədər yuxarıda qeyd edilən ödənilməli məbləğlərin üzərinə Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə bərabər olan adi faiz məbləği əlavə olunmalı və onun da üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır;

5. Əvəzin ədalətli ödənilməsi haqqında ərizəçinin qalan tələblərini yekdilliklə *rədd edir*.

Qərar ingilis dilində tərtib edilmiş və Məhkəmə Reqlamentinin 77-ci Qaydasının 2-ci və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq, 14 fevral 2006-cı ildə qərar barədə yazılı məlumat verilmişdir.

Maykl O'Boyl (*Michael O'Boyle*)
Katib

Nikolas Bratsa (*Nicolas Bratza*)
Sədr

Konvensiyanın 45-ci maddəsinin 2-ci bəndinə və Məhkəmə Reqlamentinin 74-cü Qaydasının 2-ci bəndinə uyğun olaraq, bu qərara aşağıdakı ayrıca rəylər əlavə olunur:

a) cənab Pavlovskinin çoxluğun rəyi ilə qismən üstə-üstə düşən və qismən üstə-üstə düşməyən rəyi;

b) cənab Borreço Borreçonun xüsusi rəyi.

HAKİM PAVLOVSKİNİN ÇOXLUĞUN RƏYİ İLƏ QİSMƏN ÜSTƏ-ÜSTƏ DÜŞƏN VƏ QİSMƏN ÜSTƏ-ÜSTƏ DÜŞMƏYƏN RƏYİ

Hazırkı işdə xeyli tərəddüddən sonra mən qərara aldım ki, çoxluqla birlikdə 11-ci maddənin pozuntusunun müəyyən edilməsinin lehinə səs verim, hərçənd, mənim gətirdiyim əsaslar çoxluğun əsaslarından köklü surətdə fərqlənir.

A. Ümumi xarakterli bəzi qeydlər

Xristian Demokratik Xalq Partiyası (XDXP) Moldovaya qarşı məhkəmə işi bir çox müxtəlif aspektlər baxımından unikal işdir.

Məhkəmənin presedent hüququnda siyasi partiyaların qadağan olunmasına və məcburi ləğvinə dair kifayət qədər çoxlu presedentlər olsa da, ilk dəfədir ki, biz siyasi partiyanın qadağan olunması və ya ləğvi ilə deyil, fəaliyyətinin müvəqqəti dayandırılması ilə bağlı məsələyə baxırıq, özü də onun bütün fəaliyyəti deyil, yalnız dörd növ fəaliyyəti müvəqqəti dayandırılmışdır. Xüsusilə diqqətçəkən amil ondan ibarətdir ki, fəaliyyətin müvəqqəti dayandırılması məcburi olmayıb və üstəlik, bir müddətdən (20 gündən) sonra milli hakimiyyət orqanları məhdudiyyəti götürüblər.

Baxdığımız işdə biz elə bir situasiya ilə qarşılaşmışıq ki, siyasi müxalifət və hakim qüvvələr arasında ilk baxışdan tam barışmaz görünən və dərin siyasi böhrana səbəb olan fikir ayrılıqları Avropa Şurasının vasitəçiliyi sayəsində Avropa demokratiyası prinsipləri əsasında qurulan strateji tərəfdaşlığa, qarşılıqlı hörmətə və Moldova Respublikasının Avropaya bağlı olan gələcəyinin dərk edilməsinə çevrilib. Biz elə bir situasiya ilə qarşılaşmışıq ki, Avropa Şurasının Baş katibinin, Parlament Assambleyasının və Nazirlər Komitəsinin sayəsində, eləcə də Moldova müxalifətinin

və hakim siyasi qüvvənin xoş məramı sayəsində daimi “dəyirmi masa” bərqərar edilmişdir. Moldovanın bütün əsas partiyaları ölkə üçün böyük əhəmiyyət daşıyan məsələləri açıq müzakirə etmək imkanı qazanmışlar.

Münəqişəyə cəlb olunmuş partiyalara qarşılaşdıqları problemlərin demokratik həllini tapmaq imkanı yaratmaq üçün Moldovada Avropa Şurası Baş katibinin Xüsusi Nümayəndəliyi təşkil edilmişdir və o, məhsuldar işləyir.

Nəhayət, biz elə bir situasiya ilə qarşılaşmışıq ki, XDXP-nin (Moldovanın əsas müxalifət partiyasının) rəhbəri Moldova parlamentinin sədr müavini seçilib və keçmiş siyasi rəqiblərin – Xristian Demokratik Xalq Partiyasının və Moldova Kommunist Partiyasının sıralarına mənsub olan parlament üzvləri sonuncunun irəli sürdüyü namizədin sədrliyinə səs veriblər.

Mən bu situasiyanı belə başa düşürəm: keçmiş rəqiblərin hər ikisi öz siyasi yetkinliklərini, habelə cəmiyyətin ümumi maraqları və Moldova xalqının mənafeyi naminə konsensusa nail olmaq iradələrini və əzmkarlıqlarını nümayiş etdiriblər.

Mənim fikrimcə, bütün bu inkişaf qanunun aliliyi və demokratiya baxımından təkcə Moldova üçün deyil, həm də bütövlükdə Avropa çox əhəmiyyətlidir. Bu, siyasi partiyalar arasında məhsuldar əməkdaşlıq üçün müsbət presedent kimi son dərəcə önəmlidir, belə ki, partiyalar müxtəlif siyasi ideallarına və baxışlarına, qorxu və şübhələrinə baxmayaraq, Avropaya inteqrasiyanın maraqları naminə və demokratiya prinsipləri əsasında ziddiyyətləri dəf etmək, ortaq məxrəcə gəlmək və birgə çalışmaq iqtidarında olduqlarını nümayiş etdiriblər. Xristian Demokratik Xalq Partiyası və Moldova Kommunist Partiyası indi Moldova qanunvericiliyini Avropanın hüquq standartlarına uyğun hala gətirmək üçün qanunvericilik sahəsində birlikdə çox ciddi səy göstərirlər.¹

Avropa Şurası Parlament Assambleyasının “Moldovada demokratik təsisatların fəaliyyəti” haqqında 16 sentyabr 2005-ci il tarixli məruzəsində oxuyuruq:

“Hakim Kommunist Partiyası 2002-ci ildən bəri qəti şəkildə Avropa yönümlü mövqe tutub və hazırda Avropaya inteqrasiya prosesini sürətləndirməkdə qətiyyətli görünür. 2005-ci ilin martındakı parlament seçkilərindən bəri prezidentə müxalifətin bir hissəsi, o cümlədən Xristian Demokratik Xalq Partiyası da dəstək verib, bu şərtlə ki, o, sürətli qanunvericilik islahatları aparmağı öhdəsinə götürsün... Yeni seçilmiş Moldova parlamenti birinci plenar iclasında “Avropaya inteqrasiya məqsədlərinə nail olmaq üçün siyasi tərəfdaşlıq haqqında Bəyannamə”nin yekdilliklə qəbul edilməsinə müstəsna təşəbbüs göstərib. Öz xalqının və ölkəsinin nəzərində Moldova siyasətçilərinin siyasi yetkinliyi və məsuliyyətliyi bu əməkdaşlıq ruhunun və onların həyata keçirməyə qadir olduqları bütün demokratik islahatların meyarı ilə ölçüləcəkdir”.²

Yuxarıda qeyd edilən müstəsna hadisələri və inkişafı nəzərə alaraq, onların Məhkəmənin qərarında əks etdirilməsi məqsədəuyğun olardı. Bəlkə də ərizənin baxılmalı işlərin siyahısından çıxarılması məsələsini də nəzərdən keçirmək olardı.

Mən qərara (78-ci bənd) “...Məhkəmə Baş katibin Konvensiyanın 52-ci maddəsinə əsasən verdiyi sorğudan sonra Moldova hakimiyyət orqanlarının qadağanı tərəddüd etmədən götürdüklərini artıq məmnunluqla qeyd edib...” ifadəsinin daxil edilməsini alqışlayıram, lakin mənim fikrimcə, bu kifayət deyil.

Mən olduqca təəssüflənirəm ki, çoxluq yuxarıda qeyd edilən son hadisələri və inkişafı nəzərə almaq üçün əla imkanı əldən verdi və hətta qərarla onları qeyd

¹ Bax: “Comunicat cu ocazia desfasurarii Consiliului National Largit al Partidului Popular Crestin Democrat”, <http://www.ppcd.md/ro/press/42.htm>.

² Bax: Parlament Assambleyasının sənədi № 10671, “Moldovada demokratik təsisatların fəaliyyəti” haqqında məruzə, 16 sentyabr 2005, §3-4.

etmədi. Mən bu yanaşmanı düzgün hesab etmirəm, çünki mənim fikrimcə, qərarla təsvir edilmiş hadisələr, ayrılıqda nəzər salındıqda, Moldovada nələrin baş verdiyinin və nələrin baş verməkdə davam etdiyinin təhrif olunmuş mənzərəsini yaradır.

B. Çoxluğun qərarı ilə razılaşmamağımın səbəbləri

Bütövlükdə qərar belə bir arqumentə əsaslanıb ki, bu işdə XDXP-nin hüquqlarına onun fəaliyyətinə qoyulmuş müvəqqəti qadağa formasında müdaxilə baş verib.³

Öncədən qeyd etmək zəruridir ki, Moldova qanunvericiliyinə əsasən, siyasi partiyanın bütün fəaliyyətinə müvəqqəti qadağa qoyulmasına yol verilmir. Partiyalar və digər ictimai-siyasi təşkilatlar haqqında Qanunda nəzərdə tutulur ki, müvəqqəti qadağa müddətində yalnız dörd fəaliyyət forması qadağan oluna bilər: kütləvi informasiya vasitələrindən istifadə, təbliğat və təşviqat aparılması, bank əməliyyatlarının və ya aktivlərlə bağlı digər əməliyyatların aparılması və seçkilərdə iştirak.

Gündəlik və siyasi fəaliyyətin digər formaları (məsələn, parlamentdə və yerli bələdiyyə şuralarında fəaliyyət, yerli və mərkəzi səviyyələrdə partiya iclaslarının, konfransların, seminarların təşkili, ofislərdən, binalardan kompüterlərdən istifadə və digər ofis fəaliyyətləri) hətta müvəqqəti qadağa dövründə belə, məhdudlaşdırıla bilməz.

Mənim fikrimcə, nəzərdən keçirilən işdə qadağa ilə bağlı nəticə ən azı qismən Moldova qanunvericiliyinin səthi (bəlkə də yanlış və ya çaşdırıcı) şəkildə başa düşülməsi nəticəsində çıxarılıb.

Partiyalar və digər ictimai-siyasi təşkilatlar haqqında Qanunun “müvafiq hissələrinin” təqdim edildiyi qərarın 37-ci bəndində aşağıdakı mətn yer almışdır:

“... ”

Maddə 29

Ədliyyə Nazirliyi Konstitusiyanın və ya bu Qanunun müddəalarını pozan və ya xəbərdarlığa əməl etməyən partiyanın və ya ictimai-siyasi təşkilatın fəaliyyətinə müvəqqəti qadağa qoya bilər”.

21 noyabr 2003-cü ildə bu bəndə aşağıdakı dəyişikliklər edildi:

“Ədliyyə Nazirliyi Konstitusiyanın müddəalarını pozan partiyanın və ya ictimai-siyasi təşkilatın fəaliyyətinə müvəqqəti qadağa qoya bilər.

Bu halda Ədliyyə Nazirliyi partiyanın rəhbərliyinə qanun pozuntuları barədə yazılı məlumat verir və onların aradan qaldırılması üçün vaxt təyin edir.

Seçki kampaniyası dövründə partiyaların və ya digər ictimai-siyasi təşkilatların fəaliyyəti yalnız Ali Məhkəmə tərəfindən dayandırıla bilər.

Müvəqqəti qadağa müddətində partiyanın kütləvi informasiya vasitələrindən istifadə etməsi, təbliğat və təşviqat aparması, bank əməliyyatları və ya aktivləri ilə bağlı digər əməliyyatlar aparması və seçkilərdə iştirak etməsi qadağan olunur.

Bütün qanun pozuntuları aradan qaldırıldıqdan sonra partiya Ədliyyə Nazirliyinə məlumat verir, o isə beş gün ərzində müvəqqəti qadağanı götürür.

Partiyanın və ya digər ictimai-siyasi təşkilatın fəaliyyəti altı ayadək dayandırıla bilər. Qanun pozuntuları aradan qaldırılmadığı təqdirdə onun fəaliyyəti bir ilədək dayandırıla bilər.

“... ”.

29-cu maddənin yetərincə dəqiq başa düşülməməsi ucbatından qərarın bu hissəsi belə bir təəssürat yaradır ki, “...Müvəqqəti qadağa müddətində partiyanın kütləvi

³ Bax: qərarın 71-78-ci bəndləri.

informasiya vasitələrindən istifadə etməsi, təbliğat və təşviqat aparması, bank əməliyyatları və ya aktivləri ilə bağlı digər əməliyyatlar aparması və seçkilərdə iştirak etməsi qadağan olunur...” müddəaları guya XDXP-nin “bütün” fəaliyyətini qadağan edir.

Lakin bu, sadəcə olaraq həqiqətə uyğun deyil.

Qorxuram ki, bu baxımdan Moldova qanunvericiliyi çoxluq tərəfindən düzgün başa düşülməyib.

Yuxarıda adı çəkilən Qanunun 29-cu maddəsi o vaxt (yəni 21 noyabr 2003-cü il tarixli dəyişiklikdən əvvəl) aşağıdakı versiyada mövcud idi:

“Ədliyyə Nazirliyi Konstitusiyanın və ya bu Qanunun müddəalarını pozan və ya xəbərdarlığa əməl etməyən partiyanın və ya ictimai-siyasi təşkilatın fəaliyyətinə müvəqqəti qadağa qoya bilər. Bu halda Ədliyyə Nazirliyi partiyanın rəhbərliyinə qanun pozuntuları barədə yazılı məlumat verir və onların aradan qaldırılması üçün vaxt təyin edir.

Seçki kampaniyası dövründə partiyaların və ya digər ictimai-siyasi təşkilatların fəaliyyəti yalnız Ali Məhkəmə tərəfindən dayandırıla bilər.

Müvəqqəti qadağa müddətində partiyanın kütləvi informasiya vasitələrindən istifadə etməsi, təbliğat və təşviqat aparması, bank əməliyyatları və ya aktivləri ilə bağlı digər əməliyyatlar aparması və seçkilərdə iştirak etməsi qadağan olunur.

Bütün qanun pozuntuları aradan qaldırıldıqdan sonra partiya Ədliyyə Nazirliyinə məlumat verir, o isə beş gün ərzində müvəqqəti qadağanı götürür.

Partiyanın və ya digər ictimai-siyasi təşkilatın fəaliyyəti altı ayadək dayandırıla bilər. Qanun pozuntuları aradan qaldırılmadığı təqdirdə onun fəaliyyəti bir ilədək dayandırıla bilər”.

21 noyabr 2003-cü il tarixli düzəliş nəticəsində birinci bənddəki “və ya bu Qanunun”, habelə “və ya xəbərdarlığa əməl etməyən” ifadələri çıxarıldı, həmin bəndin qalan hissəsinə isə toxunulmadı.⁴

Müvafiq surətdə, iddia edilən “qadağa” müddətində, yəni 2002-ci ilin yanvarında və fevralında aşağıdakı müddəalar qüvvədə idi:

“...Müvəqqəti qadağa müddətində partiyanın kütləvi informasiya vasitələrindən istifadə etməsi, təbliğat və təşviqat aparması, bank əməliyyatları və ya aktivləri ilə bağlı digər əməliyyatlar aparması və seçkilərdə iştirak etməsi qadağan olunur...”.

Mənim fikrimcə, XDXP-nin fəaliyyətinə qoyulmuş qadağa ilə bağlı çoxluq bu qənaətə gəlməli idi ki, ədliyyə nazirinin qərarı nəticəsində bu siyasi partiya kütləvi informasiya vasitələrindən istifadə etmək, təbliğat və təşviqat aparmaq, bank əməliyyatları və ya aktivləri ilə bağlı digər əməliyyatlar aparmaq və ya seçkilərdə iştirak etmək imkanından məhrum edilir.

XDXP nazirin çıxardığı qərara əhəmiyyət vermədiyinə və nazir də öz növbəsində xoş məram nümayiş etdirərək qərarı məcburi icra etdirmədiyinə görə, biz deyə bilərik ki, qərarın XDXP üçün heç bir mənfi nəticəsi olmayıb.

XDXP-nin təmsilçiləri ədliyyə nazirinin qərarı nəticəsində partiya üzvlərinin kütləvi informasiya vasitələrindən istifadə etmək və ya təbliğat və təşviqat aparmaq imkanından məhrum edildiyini, yaxud bank hesablarına və digər aktivlərə malik olduqları halda həmin aktivlərlə əməliyyat aparmaq imkanına malik olmadıqlarını, yaxud da seçkilərdə iştirak etmək imkanından məhrum edildiklərini təsdiq etmək üçün hər hansı sübut təqdim etməyiblər.

⁴ Bax: *Legea LRM718/1991 privind partidele și alte organizații social-politice*: http://www.justice.md/lex/document_rom.php?id=28087

İşin materiallarında yuxarıda qeyd edilmiş mənfi nəticələrin baş verdiyini göstərən heç bir sübut yoxdur.

Bütün bu arqumentlər göstərir ki, XDXP-nin fəaliyyətinə *de facto* heç bir qadağa qoyulmamışdı. Hazırkı işdə praktiki cəhətdən biz “faktiki qadağa” ilə deyil, “qadağa haqqında” qərarla qarşılaşırıq, həmin qərar icra edilməyib və 20 gündən sonra eyni dövlət orqanı tərəfindən ləğv olunub.

Hesab edirəm ki, belə vəziyyətdə XDXP-nin fəaliyyətinin dayandırılması üzrə baş tutmayan cəhddən danışmaq daha düzgün və haqlı olardı.

Mənim fikrimcə, hazırkı işdə biz “qadağanı” deyil, qeyri-müəyyən hüquqi xarakteri olan müdaxiləni, yəni məcburi olmayan qərarın vasitəsilə XDXP-nin fəaliyyətini dayandırmaq üzrə baş tutmayan cəhdi müzakirə etməli idik, çünki həmin qadağa heç vaxt icra olunmayıb.

“Müdaxilənin zəruriliyi” problemi bu qərarla təqdim edildiyi formada mənim üçün əlavə çətinlik yaradır.

“Müdaxilənin zəruriliyi” məsələsi mücərrəd şəkildə təhlil oluna bilməz və müdaxilənin qanuna uyğunluğu, təxirəsalınmaz ictimai tələbatın mövcudluğu və müdaxilənin məqsədlərinin qanuniliyi problemləri ilə sıx bağlıdır. Müdaxilənin xarakteri və qarşıya qoyulan qanuni məqsədə mütənasibliyi pozuntunun baş verib-vermədiyinin müəyyən edilməsində olduqca önəmlidir.

Mən 48-ci bənddə çoxluğun bildirdiyi belə bir fikirlə tam razıyam ki, müdaxilə “qanunla nəzərdə tutulmayıbsa”, 2-ci bənddə göstərilən qanuni məqsədlərdən birini və ya bir neçəsini daşımır və həmin məqsədlərə nail olmaq üçün “demokratik cəmiyyətdə zəruri” deyilsə, 11-ci maddənin pozuntusunu təşkil edir.

Təəssüf ki, çoxluq yuxarıdakı fikrə zidd olaraq, müdaxilənin qanuniliyi problemini və qarşıya qoyulan məqsədlərin qanuniliyini araşdırmağı qərara almadı. Mənim fikrimcə, öncə Hökumətin gördüyü tədbirlərin və qarşısına qoyduğu məqsədlərin hüquqi xarakterini qiymətləndirmədən “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olma meyarını qiymətləndirmək mümkün deyil. Müdaxilənin “zəruri” olması üçün o, “təxirəsalınmaz ictimai tələbat” mütənasib olmalıdır. Öz növbəsində “təxirəsalınmaz ictimai tələbat” qarşısına qoyulan məqsədlərin xarakterini müəyyən edir. Buna görə də yuxarıda qeyd edilən elementlər birgə araşdırılmalıdır və əlbəttə ki, öncə müdaxilənin qanuniliyinin müəyyən edilməsindən başlamaq lazımdır.

C. Bu işdə pozuntunun müəyyən edilməsinin lehinə səs verməyimin səbəbləri

Zənnimcə, siyasi partiyanın fəaliyyətinin dayandırılması ilə bağlı qəbul edilən, heç vaxt icra olunmayan, hər hansı mənfi nəticəyə səbəb olmayan, partiya tərəfindən sadəcə olaraq əhəmiyyət verilməyən və həmin qərarı qəbul etmiş vəzifəli şəxs tərəfindən 20 gündən sonra ləğv edilən qərar qanuna zidd qəbul edilməyibsə, onda o, müdafiə üçün beynəlxalq orqana müraciət edilməsini tələb edəcək dərəcədə ciddi qərar deyil.

Burada mən real bir problem görürəm. Bu önəmli qərarın qanun əsasında qəbul edildiyinə məndə böyük şübhə var.

Məhkəmənin presedent hüququna əsasən, norma vətəndaşın öz davranışını tənzimləyə bilməsi üçün kifayət qədər aydın ifadə edilməyibsə, o, “qanun” sayıla bilməz, belə ki, vətəndaş (ehtiyac olduqda müvafiq məsləhət almaqla) konkret

hərəkatının doğura biləcəyi nəticələri mövcud vəziyyətdə ağlabatan olan dərəcədə görə bilmək imkanına malik olmalıdır.⁵

Burada qeyd etməyə dəyər ki, Partiyalar və digər ictimai-siyasi təşkilatlar haqqında Qanunda korporativ məsuliyyət nəzərdə tutulmayıb; başqa sözlə, üzvlərinin etdiyi hərəkətlərə görə partiyanın məsuliyyəti nəzərdə tutulmayıb. Bəzi üzvlərinin hərəkətlərinə görə partiyanın məsuliyyətini tənzimləyən hüquq normalarının olmaması ucbatından qanunla nəzərdə tutulmuş məhdudiyyətlərin tətbiqinin nəticələrini praktiki cəhətdən qabaqcıdan görmək mümkün deyil.

Bu səbəb özlüyündə o deməkdir ki, sözügedən qərarın hüquqi nöqtəyi-nəzərdən əsası yoxdur, bu isə bizim belə qənaətə gəlməyimizə imkan verir ki, müdaxilə “qanunla nəzərdə tutulmayıb”. Həmçinin burada qeyd etməliyəm ki, bu arqument mahiyyət etibarı ilə ərizəçi partiyanın istinad etdiyi arqumentlərdən biri idi, belə ki, ərizəçi bildirmişdi ki, araşdırılan bütün toplantılar və nümayişlər XDXP-nin özü tərəfindən deyil, parlamentdə yer alan üzvləri tərəfindən təşkil edilmişdi. Mən bu məsələdə ərizəçi partiyanın nümayəndələri ilə razıyam. Həqiqətən, işin materiallarında Moldova paytaxtının əsas meydanında keçirilmiş toplantılarla XDXP-nin siyasi qurum qismində hər hansı əlaqəsi olduğunu düşünmək üçün heç bir əsas yoxdur.

Qərarda əks olunan bütün arqumentlər o halda doğru olardı ki, dövlət hakimiyyəti orqanları məhdudiyyətləri konkret şəxslərə tətbiq etsinlər. Bu halda mən razı olardım ki, müdaxilə qanunla nəzərdə tutulub və demokratik cəmiyyətdə zəruri olmasa da, qanuni məqsəd daşıyıb, amma bu belə deyil.

Hazırkı işdə söhbət **fiziki şəxsdən** deyil, **hüquqi şəxsdən** gedir. Partiyalar və digər ictimai-siyasi təşkilatlar haqqında Qanunda üzvlərinin (fiziki şəxslərin) törətdiyi hərəkətlərə görə siyasi partiyaların (hüquqi şəxslərin) məsuliyyətini kifayət qədər aydın şəkildə tənzimləyən hər hansı birbaşa hüquq norması yoxdur.

10 və 11 dekabr 1999-cu il tarixli 41-ci plenar sessiyasında Venetsiya Komissiyası siyasi partiyaların qadağan edilməsinə və ləğvinə və analoji tədbirlərə dair rəhbər prinsiplər qəbul etmişdir.

Həmin rəhbər prinsiplərə əsasən, siyasi (ictimai) fəaliyyət və partiya fəaliyyəti çərçivəsində partiya üzvlərinin partiya tərəfindən səlahiyyət verilməyən fərdi davranışına görə bütövlükdə siyasi partiya məsuliyyət daşıya bilməz.⁶

Bu prinsip bütünlüklə Moldova qanunvericiliyində aid edilə bilər.

Bundan başqa, Toplantıların təşkil edilməsi və keçirilməsi haqqında Qanunun 20-ci maddəsində nəzərdə tutulur ki, həmin Qanunu pozan toplantı təşkilatçılarına və ya iştirakçılarına inzibati və ya cinayət sanksiyaları tətbiq edilə bilər. Bu Qanunda göstərilir ki, təşkil etdiyi toplantının gedişində qanunu pozan siyasi partiya hər hansı məsuliyyət daşıyır.

Nə Banklar və digər maliyyə qurumları haqqında Qanunda, nə də Mülkiyyət haqqında Qanunda siyasi partiyanın fəaliyyəti müvəqqəti dayandırıldığı təqdirdə onun aktivlərinin dondurulmasının mümkünlüyü barədə heç nə deyilmir. Eləcə də nə Mətbuat haqqında Qanunda, nə də Audiovizual kütləvi informasiya vasitələri haqqında Qanunda fəaliyyəti müvəqqəti dayandırıldığı müddətdə siyasi partiyanın həmin kütləvi informasiya vasitələrindən istifadə etməsinin məhdudlaşdırılmasının hüquqi əsasları nəzərdə tutulmayıb.

Qanundakı bu açıq-aydın boşluqları nəzərə alaraq, Partiyalar və digər ictimai-siyasi təşkilatlar haqqında Qanunun 29-cu maddəsində qeyd edilən (həmin maddəyə

⁵ Bax: “Sandi Tayms” Birləşmiş Krallığa qarşı (N° 1), 26 aprel 1979, A seriyaları, c. 30, s. 31, b. 49.

⁶ Bax: Siyasi partiyaların qadağan edilməsinə və ləğvinə və analoji tədbirlərə dair rəhbər prinsiplər: [http://www.venice.coe.int/docs/2000/CDL-INF\(2000\)001-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/2000/CDL-INF(2000)001-e.asp).

əsasən: "...Müvəqqəti qadağa müddətində partiyanın kütləvi informasiya vasitələrindən istifadə etməsi, təbliğat və təşviqat aparması, bank əməliyyatları və ya aktivləri ilə bağlı digər əməliyyatlar aparması və seçkilərdə iştirak etməsi qadağan olunur...") məhdudiyyətlərə səbəb olmuş "müvəqqəti dayandırılmanın" tətbiqi həm Konvensiya baxımından, həm də Moldovanın milli qanunvericiliyi baxımından qanunsuz olub.

Yekun olaraq qeyd edirəm ki, mənim fikrimcə, bu işdə müdaxilə qanunla nəzərdə tutulmayıb. Nəticədə Konvensiyanın 11-ci maddəsi pozulub və müvafiq surətdə, müdaxilənin mütənasibliyi məsələsini araşdırmağa ehtiyac yoxdur.

D. Vəkillərin qonorarlarının şişirdilmiş xarakteri

Bu işin daha bir aspekti vardır ki, mən onunla razılaşa bilmirəm, söhbət vəkillərin qonorarları ilə bağlı təyin edilmiş məbləğdən, yəni 4.000 avrodan gedir. Mən bu məbləği həddən artıq çox hesab edirəm, o, nə görülmüş işə, nə də Məhkəmənin presedent hüququna uyğundur.

Əgər vəkillər bu işdə həqiqətin aşkara çıxarılmasına yardımçı olsaydılar, mən məhkəmə xərcləri və digər məsrəflərlə bağlı təyin edilən bu məbləğlə tərəddüd etmədən razılaşardım, lakin bu belə olmayıb. Mən artıq qeyd etdim ki, qadağanın XDXP-yə faktiki tətbiq edildiyini təsdiq edən heç bir sübut təqdim edilməyib. Bu, Məhkəməni praktiki olaraq elə bir vəziyyətdə qoyur ki, ortada sübut olmadığı halda o, qadağanın faktiki tətbiq edildiyini "qəbul etməlidir".

Bundan başqa, ilkin şikayətlərində ərizəçi partiyanın nümayəndələri 6-cı, 10-cu və 11-ci maddələrə, habelə 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinə istinad etmişdilər, müəyyən müddətdən sonra onlar 6-cı maddə üzrə və 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi üzrə şikayətlərini geri götürməyi qərara aldılar. Öz növbəsində Məhkəmə 10-cu maddə üzrə şikayəti araşdırmamağı qərara aldı. Bu dörd şikayətdən Məhkəmə yalnız Konvensiyanın bir maddəsi üzrə, yəni 11-ci maddə üzrə pozuntu baş verdiyini müəyyən etdi.

Məhkəmənin uzun illər ərzində bərqərar olmuş belə bir praktikası mövcuddur ki, aşkar edilmiş pozuntuların miqdarına uyğun olaraq məhkəmə xərcləri və digər məsrəflər azaldılır.

Nikolova Bolqarıstana qarşı məhkəmə işində Məhkəmə bildirmişdir:

"... Məhkəmə xatırladır ki, Konvensiyanın 41-ci maddəsi üzrə təyin olunan kompensasiyaya məhkəmə xərclərinin və digər xərclərin daxil edilməsi üçün onların faktiki və zəruri olaraq çəkildiyi və miqdarca əqlabatan olduğu sübut edilməlidir" (digər qərarlara yanaşı *bax: Kempbell və Fell Birləşmiş Krallığa qarşı*, 28 iyun 1984, A seriyaları, c. 80, s. 55-56, b. 143).

Məhkəmə qeyd edir ki, vəkillərin tələb edilən qonorarları daxili məhkəmə proseslərində cinayət ittihamlarına qarşı ərizəçinin müdafiəsi ilə və həmin proseslərin ədalətsizliyi barədə onun şikayəti ilə bağlıdır, həmin şikayət isə Komissiya tərəfindən qəbul olunmayan elan edilmişdir. Bu qonorarlar bu işdə Konvensiyanın müəyyən edilmiş pozuntularına qarşı ərizəçinin əl atdığı hüquqi müdafiə vasitəsi üçün çəkilməsi zəruri olan xərclər deyil (*bax: Mats Yakobsson İsveçə qarşı*, 28 iyun 1990, A seriyaları, c. 180-A, s. 16, b. 46). Vəkil tərəfindən bu işə sərf olunduğu iddia edilən saatların sayı da həddən artıq çox görünür...".⁷

Debono Maltaya qarşı məhkəmə işində Məhkəmə həmçinin bildirdi ki, "əqlabatan müddət" prinsipinin pozulması ilə əlaqədar olan şikayətdən savayı

⁷ *Bax: Nikolova Bolqarıstana qarşı* [GC], ərizə № 31195/96, b. 79, AİHM 1999-II.

ərizəçinin qalan şikayətləri qəbul olunmayan elan edilib. Buna görə də o, ərizəçinin tələb etdiyi məhkəmə xərclərinin və digər məsrəflərin yalnız bir hissəsinin əvəzini ərizəçiyə təyin edir.⁸

Mən hesab edirəm ki, bu işdə də oxşar yanaşma nümayiş etdirilməlidir.

Bundan başqa, bu işdə ərizəçi partiyanın vəkilləri “Hüquqşünaslar insan hüquqları uğrunda” təşkilatının təmsilçiləri idilər. Mənim bu təşkilata xüsusi hörmətim var, o, insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində çox fəaldır və Məhkəməyə kifayət qədər çoxlu miqdarda ərizələr təqdim etmişdir ki, onlar həm insan hüquqlarının müdafiəsi baxımından çox ciddidir, həm də hüquqi baxımdan çox maraqlıdır. Lakin burada bir problem var: bu təşkilat Qeyri-hökumət təşkilatları haqqında Qanun⁹ (*Cu privire la asociațiile obștești*) əsasında fəaliyyət göstərən qeyri-hökumət təşkilatıdır (QHT). Bu Qanuna əsasən, Moldova QHT-ləri qeyri-kommersiya təşkilatlarıdır və mən çox şübhə edirəm ki, qeyri-kommersiya təşkilatı olan QHT Moldova Vəkillər Kollegiyasında işləyən vəkillərə tətbiq edilən tariflərdən xeyli çox olan tariflər tətbiq edə bilər. Qorxuram ki, nəzəri cəhətdən peşəkar kommersiya təşkilatlarına tətbiq edilə bilən tariflərin QHT-lərə tətbiq edilməsi vətəndaş cəmiyyəti ideallarının xarakterinə xələl gətirə bilər.

Həmçinin qeyd etməyə dəyər ki, “Hüquqşünaslar insan hüquqları uğrunda” təşkilatı Helsinki Komitəsi, LADOM və digərləri ilə yanaşı özünü pulsuz hüquqi xidmətlər göstərən təşkilat kimi təqdim edir.¹⁰

Qorxuram ki, ərizəçi partiyanın nümayəndələrinin bir saatlıq vəkili işi üçün tələb etdiyi 60 və 80 avro məbləğində tarifləri pulsuz hüquqi xidmətlər göstərilməsi və ya “qeyri-kommersiya” fəaliyyəti kimi qəbul etmək mənim üçün çətin olsun.

Müvafiq surətdə, əgər biz dörd şikayətdən yalnız birinin qəbul olunan elan edildiyini və yalnız bir pozuntu müəyyən edildiyini, habelə “Hüquqşünaslar insan hüquqları uğrunda” adlı QHT-nin “qeyri-kommersiya” statusunu nəzərə alsaq, onda hipotetik və ya spekulativ xarakter daşıyan və üstəlik, ərizəçi partiyanın nümayəndələri üçün ən azı bir neçə ay komfortlu yaşayış standartını təmin edən xərclərin deyil, onların faktiki olaraq çəkdiyi xərclərin tam kompensasiya olunması üçün məhkəmə xərcləri və digər məsrəflərlə bağlı təyin edilmiş məbləğ yarıbayarı azaldılmalı və 2.000 avro səviyyəsinə endirilməlidir.

Mən bu məsələdə də çoxluqla razı deyiləm.

HAKİM BORREQO BORREQONUN XÜSUSİ RƏYİ

Mən təəssüflənirəm ki, Palatadakı çoxluğun gətirdiyi əsaslarla razılaşa bilmirəm. Bu işdə biz, qısaca, iki aspekti fərqləndirə bilərik: hərəkət və reaksiya.

Hərəkətə gəldikdə, dinc nümayişlər Toplantılar haqqında Qanunda nəzərdə tutulan formal tələblərə riayət edilmədən səkkiz günlük müddət ərzində Milli Məclis binası qarşısında keçirilmişdi (qərarın 19-cu və 33-cü bəndlərinə bax).

⁸ Bax: *Debono Maltaya qarşı*, ərizə № 34539/02, b. 54, 7 fevral 2006.

⁹ Bax: İctimai birliklər haqqında Qanun (ZPM837/1996), maddə 1:

http://www.justice.md/lex/document_rus.php?id=26466.

¹⁰ “*Press obozreniye*” adlı İnternet qəzetində “Susma” adlı yazıya bax: “Moldovada insan hüquqları üzrə informasiya kampaniyası keçiriləcək, ... kampaniya çərçivəsində vətəndaşlara insan hüquqlarına dair informasiya materialları, habelə pulsuz hüquq xidmətləri göstərən təşkilatların ünvanları və əlaqə məlumatları olan vərəqələr paylanacaq. Onların arasında Moldova Dövlət Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən beş hüquq təsisatı var: İnsan Hüquqlarının Müdafiəsi Mərkəzi və qeyri-hökumət təşkilatları olan “Hüquqşünaslar İnsan Hüquqları Uğrunda”, “Cinayət Hüququ İslahatları İnstitutu”, Moldova Helsinki Komitəsi, “LADOM” və “Promo-Lex”...”:

<http://press.try.md/view.php?id=67252&idb=Society>.

Bu nümayişlərə görə məsuliyyət ərizəçi siyasi partiyanın adına yazılmalıdır (*bax: Rifah Partiyası və başqaları Türkiyəyə qarşı*[GC], ərizələr № 41340/98, 41342/98, 41343/98 və 41344/98, b. 115, AİHM 2003-II).

Moldova hakimiyyət orqanlarının reaksiyasına gəldikdə, sözügedən partiyanın fəaliyyətinə bir aylıq qadağa qoyulmuşdu. Konvensiyanın müddəalarını, işin hallarını və yerli seçkilərin yaxınlaşmaqda olduğunu nəzərə alsaq, siyasi partiyanın fəaliyyətinə qoyulan müvəqqəti qadağa demokratik cəmiyyətdə zəruri olmayan tədbir sayılmalıdır.

Lakin bütün bunlara baxmayaraq, mən hesab edirəm ki, bu işdə Konvensiyanın pozuntusu baş verməyib. Nəyə görə?

Mənim fikrimcə, bu işdə iki mühüm fakt vardır ki, Məhkəmə onlara lazımı diqqət yetirməyib.

Birincisi, Avropa Şurası Baş katibinin Konvensiyanın 52-ci maddəsi əsasında Moldova hakimiyyət orqanlarına göndərdiyi məktubun cavabında ədliyyə naziri siyasi partiyanın fəaliyyətinə qoyulmuş müvəqqəti qadağanı götürmüşdür (qərarın 25-ci bəndinə bax).

Mənim başa düşdüyümə görə, Konvensiya vahid bir tam təşkil edir: 11-ci maddə onun bir hissəsidir, eləcə də II bölmə və 52-ci maddə onun hissələridir. Vahid sənəd kimi Konvensiyanın məqsədi insan hüquqlarını müdafiə etməkdir. 11-ci maddə ilə təmin edilən hüquqa hörmət edilməsi Məhkəmənin qərar çıxarmasından xeyli əvvəl, 52-ci maddədə nəzərə tutulmuş tədbirlərin tətbiqi nəticəsində baş vermişdir.

İkincisi, Ali Məhkəmənin qərarına əsasən, ərizəçi partiyanın fəaliyyətinə qoyulan müvəqqəti qadağa “XDXP üçün hər hansı mənfi nəticələr doğurmayıb, çünki qərar icra olunmayıb, XDXP-nin hesabları dondurulmayıb və partiya fəaliyyətini açıq davam etdirə bilib” (28-ci bəndə bax).

Xülasə, mən hesab edirəm ki, müvəqqəti qadağa götürüldüyünə və heç vaxt məcburi tətbiq edilmədiyinə görə, bu işdə Konvensiyanın pozuntusu baş verməyib.